

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra biologie a environmentálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zoologické informace ve starých periodících
Zoological information in old periodicals

Tereza Lasáková

Vedoucí práce: Ing. Jan Andreska, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Biologie, geologie a environmentalistika
a Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Praha 2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Zoologické informace ve starých periodicích potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 2019

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří Ing. Janu Andreskovi, Ph.D. za nabídku tématu, které mě bavilo, a za trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce poskytoval. Poděkování patří také knihovně AOPK ČR, ve které mi s důvěrou poskytli většinu ročníků Krása našeho domova. Na závěr bych chtěla poděkovat své rodině a partnerovi za podporu při mém studiu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce Zoologické informace ve starých periodicích obsahuje excerpce článků nejspíše z prvního časopisu, který se okrajově věnoval ochraně přírody na našem území, a tím je časopis Krása našeho domova. V bakalářské práci jsou představeny články týkající se ochrany přírody a později také živočichů z prvních 24 ročníků, jež vycházely v letech 1904-1932. Pod každou kapitolou se nachází jeden ročník, který je na začátku kapitoly shrnut, aby se snáze poukázalo na tehdejší vývoj ochrannářského cítění, vnímání krajiny a polemizování lidí nad ochranou určitých živočišných druhů. V souvislosti s ochranou živočichů byly v časopise publikovány mnohé články se zoologickými informacemi, které jsou v bakalářské práci také zpracovány. Nejčastěji se ze zoologických informací uvádí výskyt už tehdy ohrožených druhů, často dnes vymizelých. V práci je uvedeno, kde by se mohl tento druh nacházet dnes, případně jsou místa výskytu, která byla zmíněna v časopise, alespoň uvedena se současným názvem. Pokud tehdy řešené problémy ochrany přírody mají také současný přesah, je v práci uveden na začátku kapitoly.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ochrana přírody, lov, výuka biologie

ABSTRACT

Bachelor's thesis Zoological information in old periodicals contains excerpts from some articles found in Krása našeho domova magazine, which is marginally concerned, most likely as the first magazine, with preservation of nature in the Czech Republic. The articles from the first 24 volumes concerning with preservation of nature and animals later on, published from years 1904 to 1932, are introduced in this bachelor's thesis. Each chapter includes one volume and a brief summary for better understanding of development of conservational awareness, perception of nature and thinking of preservation of certain animal species at the time. Problems that were dealt with in the past that are still an issue in the present can be found at the beginning of chapters. There are also included many articles with zoological information about endangered species that are now mostly extinct. The main zoological information are about endangered species present or historic location.

KEYWORDS

Nature conservation, hunting, education of biology

Obsah

Úvod	11
1 Krása našeho domova 1904-1905, I. ročník.....	12
1.1 Budky ke hnízdění a ochraně ptactva	12
2 Krása našeho domova 1905-1906, II. ročník	13
3 Krása našeho domova 1907, III. ročník	14
4 Krása našeho domova 1908, IV. ročník	15
5 Krása našeho domova 1909, V. ročník	16
5.1 Krásy pobřeží říček u potoků neregulovaných	17
5.2 Na ochranu památek přírody při regulaci řek	18
5.3 Zachraňme přirozený les.....	18
6 Krása našeho domova 1910, VI. ročník	19
6.1 Podstata našeho ochranného hnutí.....	19
6.2 Ochrana domoviny a zemské svazy pro ruch cizinecký	19
6.3 Ochrana ptactva	20
7 Krása našeho domova 1911, VII. ročník.....	22
7.1 Několik poznámek k ochraně přírody.....	22
7.2 Městské parky jako ptačí ráje	22
8 Krása našeho domova 1912, VIII. ročník	25
9 Krása našeho domova 1913, IX. ročník	26
9.1 O vyhubení tesaříka alpského v Čechách	26
9.2 Volavky.....	27
10 Krása našeho domova 1914, X. ročník.....	28
11 Krása našeho domova 1915-1917, XI. ročník	29

11.1	Nové ochranné území v Čechách	30
11.2	Vymření holuba stěhovavého	30
11.3	Dravci jako přírodní památka	30
11.4	Majáky a ptactvo	32
11.5	Mládež a ochrana ptactva	32
11.6	Nové období v ochraně ptactva	33
11.7	Vydra a volavka	34
11.8	Zoologická zahrada v Praze	35
11.9	Kolonie racků	35
11.10	Ochrana drobného zvířectva	36
11.11	Vymírající motýl <i>Apollo</i>	36
12	Krása našeho domova 1918-1919, XII. ročník	38
12.1	Vymírající kuna	40
12.2	Krmení ptáků v zimě	40
12.3	Ochrana ryb	41
12.4	Opět jedno vymírající zvíře české	42
12.5	Ochrana ptactva: Ptactvo do lesa	42
13	Krása našeho domova 1920-1921, XIII. ročník	44
13.1	O útočištích vzácného ptactva	46
13.2	K otázce motýla <i>Apollo</i> u nás	47
13.3	Proč ubývá motýlů?	48
13.4	Sýkory	49
13.5	Chraňme dravců	50
13.6	Je volavka užitečná?	50
13.7	Losos a úhoř	50

13.8	Vymírající pták.....	51
13.9	Vymírající výr	51
14	Krása našeho domova 1922, XIV. ročník.....	53
14.1	Ptactvo v okolí Zvole u Prahy	53
14.2	Návrh zákonného opatření na ochranu perlorodky	55
14.3	Remísy – útulky ptactva	56
14.4	Draví ptáci v okolí Prahy	57
14.5	Užitečnost racků	57
14.6	Ochrana včel.....	57
14.7	Zahrada zvířat.....	58
15	Krása našeho domova 1923, XV. ročník.....	59
15.1	Ochrana českých obojživelníků a plazů	59
15.2	Ledňáček	60
15.3	Ochrana želvy evropské <i>Emys orbicularis</i> L. v praxi	60
16	Krása našeho domova 1924, XVI. ročník.....	62
16.1	Poslední útočiště českých bobrů u Třeboně	63
16.2	Poznámky k ochraně našich šelem.....	64
16.3	Ochrana dropa na Slovensku.....	65
16.4	Zákaz odstřelu kamzíků ve Vysokých Tatrách	65
16.5	Čapí hnízdo v Malšovicích u Hradce Králové	65
16.6	Neobyčejné rozmnožení pěnkavy	65
16.7	Ochrana ptactva - Mezistátní úmluva.....	66
17	Krása našeho domova 1925, XVII. ročník	67
17.1	Ochrana obojživelníků a plazů na Moravě, ve Slezsku a Podkarpatské části republiky	67

17.2	Na ochranu zvěře.....	68
17.3	Poznámky k ochraně našich šelem.....	69
18	Krása našeho domova 1926 XVIII. ročník.....	71
19	Krása našeho domova 1927, XIX. ročník.....	72
19.1	Lesní reforma a užitečné ptactvo	72
19.2	Lelek kozodoj.....	73
19.3	Ornitologická pozorování u Milevska.....	73
20	Krása našeho domova 1928, XX. ročník.....	74
20.1	Divoká kachna z Čech zastřelena v Jugoslávii.....	74
20.2	Živé české koroptve do Spojených států severoamerických.....	74
20.3	Vymírání čápů.....	74
20.4	Novou úpravou silnic – ohroženo naše rybářství?	75
21	Krása našeho domova 1929, XXI. ročník.....	76
21.1	Kvíčala z Helsingforstu zastřelena na Moravě.....	77
21.2	Zprávy o vzácných úlovcích	77
21.3	Labuť zastřelena ve východních Čechách.....	78
21.4	Přírodní a ptačí rezervace na Žitném ostrově.....	78
21.5	Sovy na olomouckém hřbitově.....	78
21.6	Vzácné ptactvo v našich končinách	78
21.7	Zkušenosti s havrany.....	79
21.8	Prales na Boubíně.....	79
21.9	Obchodování s medvědy	79
21.10	Šetření zajíců.....	79
21.11	Šetření koroptví a křepelek	80
21.12	Zápas lovců se 4 medvědy na Slovensku.....	80

21.13	Mezinárodní sjezd pro ochranu zvířat ve Vídni 1929	80
22	Krása našeho domova 1930, XXII. ročník	82
22.1	Ještě k návrhu na samostatný zákon o ochraně přírody	83
22.2	Doba hájení výra a sokola v Čechách	83
22.3	Nápadný úbytek ptactva ve východních Čechách.....	84
22.4	Medvědi na Slovensku	84
22.5	Vpád muflonů do Polabí vysvětlen	84
23	Krása našeho domova 1931, XXIII. ročník	85
23.1	Ochrana přírody ve školách.....	85
23.2	Národohospodářský zájem u nás žádá zvýšenou ochranu drobného ptactva	86
23.3	Vlaštovky letěly letos na jih – aeroplány	86
23.4	Zákon na ochranu zvířat	86
23.5	Mezinárodní kongres spolků k ochraně zvířat	87
24	Krása našeho domova 1932, XXIV. ročník.....	88
25	Závěr.....	89
26	Seznam použitých informačních zdrojů	91
26.1	Periodikum Krása našeho domova.....	91
26.2	Knihy.....	97
26.3	Články	98

Úvod

Pohled na ochranu přírody se ve středoevropských podmínkách vyvíjí minimálně 200 let. Kořeny ochránářského cítění lze dohledat ve více pramenech. Autorka této bakalářské práce si zvolila za úkol excerpce článků nejspíše z prvního časopisu, který se danému oboru věnoval, a to časopisu Krása našeho domova.

Časopis začal vycházet od roku 1904 a v samotném začátku řešil problémy ochrany stavebních památek, což nepochybně souviselo s rozjitřenou společenskou situací danou pražskou asanací.

Manifest *Bestia triumphans* Viléma Mrštíka z roku 1897, který byl přímo inspirován diskusí o ochraně památek staré Prahy, předurčil hlavní téma ochránářských snah, jimiž byly snahy o zachování nemovitých kulturních památek. K tomu se ale postupem času přidávala i témata ochrany přírodních památek, která byla odlišná a byla z toho důvodu do jisté míry upozaděna.

Pro dějiny ochrany přírody jsou podstatné i její počátky, a proto se autorka bakalářské práce rozhodla věnovat ochránářským tématům konce mocnářství a počátkům první Československé republiky.

Při studiu prvních 24 ročníků se autorka soustředila na témata ochrany přírody obecná a dále na témata související s ochranou fauny. Jako možné řešení prezentace výsledků jsou zvoleny výtahy článků. Jelikož jsou dnes čísla časopisu svázaná po jednotlivých ročnících a nejsou nijak oddělena, nebudou čísla časopisu uváděna ani v citacích.

1 Krása našeho domova 1904-1905, I. ročník

První ročníky se zabývají spíše estetickou stránkou přírody. V ročníku z let 1904-1905 se vedle vzhledu Prahy řeší např. vysazování stromů. Nehledí se však ani tak na jejich užitek pro člověka, či dokonce pro zvířata, jako na krásu, kterou poskytují krajině. Na druhou stranu v tomto čísle prosí redakce okrašlovací spolky, aby rozšiřovaly medonosné rostliny.¹

Z řad ornitologů se objevuje výzva, aby se nevysazoval akát, ale domácí listnaté stromy, jelikož se akátům ptáci vyhýbají a nehnízdí zde.² Objevuje se také doporučení ohledně příkrmování ptáků v zimě, které se pak opakovalo téměř každoročně. Doporučuje se krmítka umisťovat v blízkosti škol také z pedagogických důvodů.³

1.1 Budky ke hnízdění a ochraně ptactva

Stejně jako umisťování krmítek byla zmiňována nutnost vyvěšení budek ke hnízdění ptactva. Ty se začaly vyvěšovat v druhé polovině 19. století a zpočátku byly velice primitivní a nebyly všude osídleny. Až výzkum ornitologa dr. Glogera, který pozoroval přirozené hnízdíště ptáků a r. 1864 zveřejnil své výsledky, přinesl změnu a ptactvo začalo tyto budky vyhledávat. Sdělil veřejnosti rozměry budek a zvláště výletových otvorů pro jednotlivé druhy. První generace ptáků byla zpočátku k budkám nedůvěřivá, generace odchovaná v budkách se již ale vracela. Na straně č. 70 je rozepsán popis budek pro jednotlivé druhy.⁴

¹ ANONYM. Článek o medonosných a pylodárných bylinách. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 92.

² ANONYM. Proti akátu. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 92.

³ ANONYM pod šifrou: G. Ochrana ptactva v zimě. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 44-45.

⁴ MIDLOCH, A. Budky ke hnízdění a ochraně ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 53-55, 70-71.

2 Krása našeho domova 1905-1906, II. ročník

Druhý ročník Krásy našeho domova byl, co se týče zoologických informací a ochrany přírody, chudší. Vyšel ale článek na pokračování o ochraně přírodních památek. Aby bylo možné chránit nenahraditelné přírodní památky zákonem, bylo nejprve potřeba vytvořit jejich soupis. To byl jeden z hlavních úkolů Svazu českých spolků okrašlovacích. Inspirací byla práce Huga Conwentze.⁵ Byl to německý botanik, od kterého v roce 1904 vyšla práce *Die Gefährdung der Naturdenkmäler und Vorschläge zu ihrer Erhaltung* (Ohrožení přírodních památek a návrhy na jejich ochranu).^{6, 7}

⁵ KLÍMA, J. Ochrana přírodních památek. In *Krása našeho domova*, roč. 2 (1905-1906), str. 3-6, 122-125.

⁶ Překlad autorky bakalářské práce.

⁷ VOGEL, S. Conwentz, Hugo Wilhelm. In *Deutsche Biographie* [online]. 2004 [cit.4.4.2019]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz8702.html>.

3 Krása našeho domova 1907, III. ročník

V tomto ročníku byly články především o Praze.

4 Krása našeho domova 1908, IV. ročník

V tomto ročníku se psalo pouze obecně o přírodních památkách. Na sjezdu na ochranu památek byly vedle památek historických určeny k ochraně také památky přírodní. Mezi takové patřily staré stromy, zvláštnosti krajinného rostlinstva, stromy, sady, lesy, háje, staré parky, případně zahrady, které krajině dodávají ojedinělý ráz, vodotoky, vodopády, skály, význačná údolí apod. Bylo také třeba dbát na to, aby přeměnou krajiny a regulací řek a úpravou břehů netrpěla rostlinná vegetace.⁸

⁸ JEDLIČKA-BRODSKÝ, B. Přírodní památky a jejich záchrana. In *Krása našeho domova*, roč. 4 (1908), str. 117-120.

5 Krása našeho domova 1909, V. ročník

Je zajímavé sledovat, jak si lidé uvědomovali nejen klady, ale i zápory regulace řek už v době, kdy se s těmito pracemi začínalo. Tímto tématem se přiblížil V. ročník periodika *Krása našeho domova* k otázce ochrany krajiny, fauny a flóry nejvíce. Tehdejšího člověka zajímal původní vzhled a krása krajiny, a proto ji chtěl zachovat i s původními druhy, čistě z estetického hlediska. Vedlo to tak k počátkům ochrany přírody.

Motivy k podmanění řek byly silné: zisk zemědělské půdy, zamezení povodní, stabilizace měnicích se koryt, splavnění řek a vymýcení malárie. Požadavek po produkci potravin a zisku zemědělské půdy výrazně zesílil po II. světové válce na celém světě. Za socialismu byly u nás rozsáhlé meliorace. Celková délka vodních toků se ve střední Evropě zkrátila o třetinu.

Výsledkem je dnešní podoba říčních toků a niv. Drobné toky jsou kanalizovány nebo napřímeny a odvádějí menší záplavy v nivách dolů po toku a zamezují tak zničení úrody na orné půdě. Intenzivním zemědělským hospodářstvím je pak vnášeno do toků velké množství živin, které jsou transportovány toky, jež ztratily samočistící schopnost, do moře. Je zde menší biodiverzita jak v samotném toku, tak na dříve podmáčených loukách. Aby se situace zlepšila, bylo by nutné extenzifikovat zemědělství, obnovit plošné rozlivy řek do niv a revitalizovat říční koryta včetně obnovy korytotvorných procesů, což by vyžadovalo vymezení prostoru pro přirozenou dynamiku koryta.⁹ Od devadesátých let se započalo s menší revitalizací říčních systémů, ekologicky ale nebyly podložené. Několik ekologicky podložených revitalizovaných menších toků v České republice ale máme, jsou to např. Borová, Stropnice a některé menší toky v národním parku Šumava. Na některých místech kolabují meliorační systémy a vedou k lokální obnově malých mokřadů na zemědělské půdě. Při revitalizaci vodních toků by mělo být jednou z priorit obnovení

⁹ PETŘÍK, P., MACKOVÁ, J., a kol. *Krajina a lidé*. Praha: Academia, 2017. Str. 77-80.

také přirozených rozlivů v říčních nivách, jelikož přirozená říční niva je nejlepší ochranou proti ničivým povodním na nižším toku.¹⁰

Další článek, který se netýká řek, ale rovněž velkého zásahu do přirozené krajiny, je text o monokulturním lese. Článek je zajímavý tím, že autor chápe hospodářský význam lesa, ale sám se táže, jak takový les bude vypadat za padesát – sto let.

V současné době jehličnany tvoří přibližně 75% stromů v našich lesích, smrk z toho tvoří více jak polovinu. Hypotetická druhová skladba lesů České republiky by byla tvořena jehličnany asi z 35%, z toho dvě třetiny by tvořila jedle bělokorá a jednu třetinu smrk. Prakticky vymizely jalovce, jilmy, hrušeň polnička a jabloň lesní, které hostí velké množství specializovaných organismů. Existují pokusy o obnovu druhového složení lesů k jejich předpokládanému původnímu stavu, např. přeměna borových monokultur na smíšené listnaté lesy v Národním parku Podyjí, jsou ale méně časté, než by bylo vhodné.¹¹

5.1 Krásy pobřeží říček u potoků neregulovaných

Autor článku uvedl tehdejší změny na říčkách, ke kterým se sjížděli geometři, regulovaly se toky, dělaly se z nich přímky a kácely se okolní křoviny a stromy, aby se urychlil spád řeky a pomohlo to hospodářům i úrodě. Článkem si autor uložil za cíl předložit fotografie neregulovaných říček a v dalších článcích zveřejnit jejich úpravu. Konkrétně v tomto článku je fotografie z Pošumaví z okolí říčky Pstružné. Zdejší rybáři, kteří zásobovali klatovský trh čerstvými pstruhy, byli nuceni lovit pstruhy už jen nad Velharticemi u Nemělkova.¹²

¹⁰ PETŘÍK, P., MACKOVÁ, J., a kol. *Krajina a lidé*. Praha: Academia, 2017. Str. 97.

¹¹ JONGEPIEROVÁ, I., PEŠOUT, P., a kol. *Ekologická obnova v České republice*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2012. Str. 17-21.

¹² ANONYM pod šifrou: E. L. Krásy pobřeží říček u potoků neregulovaných. In *Krása našeho domova*, roč. 5 (1909), str. 13-15.

5.2 Na ochranu památek přírody při regulaci řek

Na ochranu přírody při regulaci řek podal Středolabský komitét prezidiu Expozitory c. k. ředitelství pro stavbu vodních drah žádost, aby stromy na odlehlých pobřežích byly zachovány a aby při prodeji stromů bylo jejich vlastnictví vyhrazeno státu. Cílem bylo zachovat původní středolabský ráz krajiny.¹³

5.3 Zachraňme přirozený les

Autor článku uvedl nedostatky smrkového lesa, který byl vysazen člověkem. Všimá si, jak takový les, pokud je starší, nejen nevypadá esteticky, jsou zde jen opadané větve a holé kmeny, ale je zde taky šero, nejsou zde ptáci, ani žádný podrost: „*Hledejte kvítko, ba i pouhý mech jen!*“ Upozornil na to, že moderní les neposkytuje dostatečné úkryty ani pro drobnou zvěř a typická lesní květena ztrácí podmínky k životu ve formě světla a vlhka. V té době se začaly budovat parky a lesíky, zalesňovaly se stráně a pozemky kolem měst. Článek je o to zajímavější, když autor připomíná budoucí generaci, jak potom bude muset navracet těmto smrkovým lesům jejich původní smíšený ráz. Stěžuje si, že místo bříz, jilmů a buků se vysazoval akát. Autor zmínil úpravy lesa hlavně v okolí Českokostelecka, je možné, že právě proto se pod článek dostala i tato poznámka redakce: „*Dopřáváme tomuto článku ochotně místa, ač – přiznáváme se – z hlediska lesní techniky nesouhlasíme se všemi názory tuto projevenými. Ale doufáme, že dobře míněný článek vyvolá výměnu náhledů.*“¹⁴

¹³ ULRICH, F. Na ochranu památek přírody při regulaci řek. In *Krása našeho domova*, roč. 5 (1909), str. 18.

¹⁴ NAUMAN, J. Zachraňme přirozený les. In *Krása našeho domova*, roč. 5 (1909), str. 80-83.

6 Krása našeho domova 1910, VI. ročník

V VI. ročníku se začali redaktoři více zabývat ochranou přírody samotné. Krajině bylo nutné zanechat co nejvíce původní podobu, ale opět hlavně z důvodu estetického. Cenili si ale území, které bylo zajímavé geologicky, botanicky nebo zoologicky, takové se mělo stát rezervací. Zdůrazňováni byli turisté a cizinci. V jednom z článků byl také otisknut zákon z r. 1870, který se zabýval ochranou užitečných zvířat.

6.1 Podstata našeho ochranného hnutí

„Úkolem ochrany domoviny je zachovati co možno nejvíce bez porušení celek, v jakém dochovala se našim dnům celá kůra zemská i se všemi produkty organické tvůrčí činnosti přírody i lidí, zachovati tedy celek, netříštiti jej dle uměleckých památek, přírodních památek, nebo jejich tříd, geologických útvarů, zvířat a rostlin.“¹⁵

6.2 Ochrana domoviny a zemské svazy pro ruch cizinecký

Ve Vídni byl dne 9. prosince 1909 uznán ústřední konferencí zemských svazků názor, že pro zvýšení návštěvnosti z jiných zemí je potřeba „ochrana domoviny“. Tato ochrana měla být tak rozsáhlá, že se vymykala z působnosti zemských Svazů pro ruch cizinský a nemohla tak být samostatně řešena. Nepomohl tomu ani vznik některých zvláštních spolků pro ochranu domoviny v některých korunních zemích. V Česku to byl Svaz okrašlovací, který vznikl tehdy před šesti lety. Ve Vídni působil spolek Deutsche Heimat pro celé německé území Rakouska. V Innsbrucku, Solnohradě a Štýrském Hradci byly takové spolky s působností pro vlastní korunní zemi. Existovaly také různé soukromé spolky, které se zabývaly sbíráním národních písní. Ústřední konference ukládala zemským svazům, aby navázaly styky s těmito spolky a přiměly je ke společné činnosti, jinde aby takové spolky vznikly. Podle zkušeností bylo usouzeno, aby každá národnost prováděla svou ochranu domoviny. Ochrana domoviny zahrnovala tato odvětví: Ochrana přírody, ochrana památek, ochrana místní, ochrana krojů a obyčejů národních a ochrana národních písní, říkadel a pověstí.

¹⁵ EMLER, J. Podstata našeho ochranného hnutí. In *Krása našeho domova*, roč. 6 (1910), str. 4-11.

Zásadou ochrany přírody bylo zachování krásných krajinných výhledů v jejich původní podobě. Území, která byla geologicky nebo ze zoologického či botanického hlediska zajímavá, měla být jako chráněná území (rezervace) ponechána ladem a měla být před každým zásahem přísně střežena. Mělo se taky dávat pozor na to, aby krajina nebyla narušena nevhodnými stavbami (kasárna, řada jednotvárných domků apod.).

Zvláštní ohled měl být brán na ochranu lesů, aby se zamezilo při jejich kácení výseku kolem cest, které byly důležité pro návštěvu cizinců a turistů a aby obzvláště pěkné stromy, ať už skupina nebo jednotlivě, byly zachovány.

Také zákonitá opatření pro ochranu alpských a jiných horských lesních rostlin byla nedostatečná, jelikož byl nadále dovolen jejich neomezený prodej, ačkoliv omezen na rostliny bez kořene. Proto byl požadován seznam rostlin, které se nesmí prodávat vůbec, jelikož hrozilo jejich vyhynutí.

Spolky se měly hlásit ke Svazu okrašlovacímu nebo Svazu pro ruch cizinecký.¹⁶

6.3 Ochrana ptactva

Článek obsahoval zákon z 30. dubna 1870 pro království České o ochraně několika druhů zvířat zemědělských užitečných (Zákon zemský ze dne 22. června 1870, Č. XIII. č. 39).

Obsahoval např. zákaz lovu užitečných ptáků, zákaz ničení jejich hnízd a zakázané způsoby lovu. Ptáci byli rozděleni do tří skupin A, B, C. Do skupiny A patřili ptáci považovaní za škůdce, pro které platily určité výjimky vypsane v zákoně. Řadili se zde např. někteří dravci, sovy, krkavcovití a ůuhýci. Zvířata ze skupiny B se nesměla hubit ani prodávat. Byla to zvířata hmyzožravá nebo se živila myšmi. Patřili zde např. káně lesní, káně louče (dnes rousná), sovy (výjimkou byl výr), vlaštovky, rákosníci, slavíci, pěnice, drozdi, kosi, datlové, racek tříprstý, ježkové, krtkové (pokud škodili na zahradách a polích, měli výjimku) a jezevci. Živočichové ze skupiny C mohli být loveni po určitou dobu v roce,

¹⁶ NOVÁK, J. Ochrana domoviny a zemské svazy pro ruch cizinecký. In *Kráska našeho domova*, roč. 6 (1910), str. 11-12.

pokud k tomu měl dotyčný povolení. Mezi ně patřila např. poštolka, včelojed, sojka, stehlík, čížek, zvonohlík, zvonek, vrabec, strnad, hejl a křivka.¹⁷

¹⁷ ANONYM. Ochrana ptactva. In *Krásy našeho domova*, roč. 6 (1910), str. 160-161.

7 Krása našeho domova 1911, VII. ročník

V VII. ročníku se nejspíš poprvé objevuje myšlenka ochrany zvířat z důvodu jejich vymírání a také nutnost zabezpečení vhodných podmínek k životu pro zvířata.

7.1 Několik poznámek k ochraně přírody

Autor se pozastavoval nad tím, jak se v posledních stoletích až příliš válčilo a vraždilo, snad i ze zábavy a rozkoše, a jaký to mělo vliv na tehdejší přírodu. Zmiňoval zvířata, která tomu padla za oběť (blboun nejapný, mořská vydra, alka), ale uvědomoval si, že i u nás mnohé druhy úplně vyhynuly nebo se vyskytovaly pouze na hranicích se sousedními státy. Odsuzoval jakékoliv pronásledování a hubení zvěře či fauny. Autor považoval Ameriku za zakladatele hesla zachrány alespoň části přírody. Tento původ shledával v založení rezervace Yellowstone National Park, zachránění zajímavé Seal Rocks u San Francisca, prohlášení národním majetkem ptačí kolonie na Floridě atd. Založil se zde spolek na ochranu divoké zvěře The National Association of Audubon Societies for the Protection of Wild Birds and Animals. Hnutí se rozšiřovalo i v Evropě a také u nás se lidé snažili, aby se zachoval zbytek původní přírody. Naše rezervace představoval prales na Šumavě, ale autor považoval za důležité, aby se za chráněné oblasti prohlásily i jiná místa, jako například botanicky zajímavá místa v okolí Karlova Týna, alespoň některé labské tůně a krkonošská květena. Poukazoval na fakt, že doba s sebou přinášela fotoaparáty a sběratelé si již nemuseli vzácné druhy nechat vycpat doma či nechat usušit do herbáře.¹⁸

7.2 Městské parky jako ptačí ráje

Veřejné parky byly na ptactvo chudé, nejčastěji se zde nacházel vrabec, kos, pěnkava a od května také sedmihlasek. Špaček, sýkora koňadra a krutihlav potřebují ke svému životu vhodné dutiny, a to buď přirozené nebo umělé. Šoupálek, brhlík a různí datlové potřebují staré stromy a rehek s lejskem vyhledávají dutiny v budovách.

¹⁸ PROCHÁZKA, J. S. Několik poznámek k ochraně přírody. In *Krása našeho domova*, roč. 7 (1911), str. 40-41.

Ostatní druhy ptáků buď scházely, nebo byly zastoupeny ve velmi malém počtu. Hlavní příčinou byla změna způsobu sadovnictví, což autor popisoval takto: „*Naše novodobé umění sadovnické, kde každý keř na všechny strany se volně vyvinuje a rozrůstá, nedostatek řezu zavinuje a zabraňuje tvoření přeslenů z větviček, které jsou tou nejvhodnější a nezbytnou podložkou pro založení hnízda. Mnozí ptáci výhradně jen takových křovin vyhledávají a používají, kde přeslenů těch nalézají. Nedostatek trnitých houštín zapuzuje odtud pěnice, tuhyky a strážlíky a ulehčuje naproti tomu vnikání všeliké škodné.*“¹⁹

Další příčinou ztráty různorodosti ptactva byl zmíněn nedostatek hmyzu, což bylo opět sváděno na novodobé sadovnictví. Bylo zde příliš mnoho cizokrajných rostlin (americké, jihoevropské, sibiřské) a středoevropský hmyz tady nenalézal pro sebe vhodné rostliny. Obzvlášť byl nedostatek topolů a vrb, které jsou u hmyzu žádány. Stejně tak to bylo s lesními květinami, kterých byl nedostatek, a objevovaly se tropické květiny v květináčích a záhonech jako jsou geranie, begonie a fuchsie, které jsou pro tento hmyz bezcenné. Autor se zmínil, že hojnost hmyzu je důležitá pro dobré prospívání sadu a také je četnému ptactvu potravou.

Dále byl příčinou velký počet cest v parcích, kde pak nebyl pro ptáky dostatečný potřebný klid pro nerušené hnízdění.

Za nejhorší byly však považovány potulující se zdivočelé kočky, pro které je lov v prořídnutém stromoví a křoví jednodušší.

Aby byly parky pro ptactvo příznivé, považoval autor za nutné parky chránit ze dvou nebo všech stran buď jezerem, nebo rameny řeky, jako tomu bylo např. na labských ostrovech v Kolíně a Nymburku. Podobnou službu proti škodné zvěři zastane také hladká dvoumetrová zeď, ve které nesmí být mnoho vchodů a které se na noc mají zavírat. Vysoko a dál od cest se pak mají zavěšovat různé budky. Speciálně se mají vyvěšovat také velké budky pro datle, holuby doupňáky, mandelíky, poštolky a kavky. Pro rorýse, rehy

¹⁹ KNĚŽOUREK, K. Městské parky jako ptačí ráje. In *Krásy našeho domova*, roč. 7 (1911), str. 154-158.

a lejsky zase menší dutiny na budovách. Pro slavíky se pak mají vysazovat husté trnité přistřihované keře. Častá jezírka a rybníky v parcích bývají hojně osídleny labutěmi, ale vhodným osázením břehů je možno přilákat slípky vodní (dnes slípka zelenonohá), chřástaly, bukače malé, roháče, potápky a různé druhy kachen. Založením písčiny nebo štěrkovitého ostrůvku je možné přilákat také racky a rybáky, zbudováním příkré hlinité stěny zase ledňáčky a břehule. Autor se odvažil tvrdit, že s výjimkou několika dravců a kurovitých ptáků by se mohlo všechno ptactvo z české nížiny proměnit v obyvatele parků, ptactvo by se stalo důvěrnějším a bylo by lehčí jej pozorovat a studovat.²⁰

²⁰ KNĚŽOUREK, K. Městské parky jako ptačí ráje. In *Krásy našeho domova*, roč. 7 (1911), str. 154-158.

8 Krása našeho domova 1912, VIII. ročník

VIII. ročník se z hlediska přírody zabývá především její ochranou v zahraničí (Francie, Belgie, Norsko, Švýcarsko, USA, Japonsko, Rusko, atd.).

9 Krása našeho domova 1913, IX. ročník

V IX. ročníku se představuje ptactvo jako významně prospěšný činitel pro hospodářství a lesnictví. Propaguje se vyvěšování budek a rozebírá se ochránářská pokusná stanice v Seebachu.²¹ Na prospěšnost ptactva poukazuje také zpráva o pitvě volavky. Dále se objevila zpráva o vyhubení tesaříka alpského v Čechách a zvažování jeho možného vysazení.

V současné době je tesařík alpský v České republice ohroženým druhem.²² V Čechách se vyskytuje pouze v Ralské pahorkatině nedaleko Doks, na Moravě pak ve Vlárském průsmyku a v jeho okolí v Bílých Karpatech. V roce 1994 se našel také v polesí Soutok na jižní Moravě a jeho populace zde roste.²³

9.1 O vyhubení tesaříka alpského v Čechách

Krásné a vzácné druhy vedou často lidi k jejich sbírání. Tak se stalo u tesaříka alpského, který se vyskytoval na Bezdězi a byl údajně vyhuben místní lesnickou školou, která už tehdy ale byla přeložená jinam. Chytaní tesaříci byli ve velkém počtu loveni a rozesíláni. Mnoho kusů označených s nalezištěm Bezdězu ani není původně českých, jelikož se falšovali a posílali ze zahraničí. Další české naleziště byl Děčínský Sněžník a Říp u Roudnice, tato naleziště však nebyla delší dobu prověřena. Autor uvažoval o možných lokalitách, kde by mohl být znovu vysazen, a jelikož tesařík napadá jen staré kmeny, nemělo dojít ke škodě.²⁴

²¹ KNĚŽOUREK, K. Řešení otázky o ochraně ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 9 (1913), str. 114-116, 129-131.

²² HEJDA, R., FARKAČ, J., CHOBOT, K. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí*. Praha: Příroda, 2017. Str. 305.

²³ DRAG, L., a kol. Tesařík alpský a jeho výskyt v ČR. In *Živa*, roč. 2012, č. 5, str. 247-250.

²⁴ HEYROVSKÝ, L. O vyhubení tesaříka alpského v Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 9 (1913), str. 37.

9.2 Volavky

Bylo zjištěno, že volavky jsou významné svým lovem myší. V jejich žaludcích bylo nalezeno až 15 myší a žádná ryba. Autor zprávy poznamenal, že je škoda, že volavky z krajiny mizely.²⁵

²⁵ PROCHÁZKA, J. S. Volavky. In *Krásy našeho domova*, roč. 9 (1913), str. 160.

10 Krása našeho domova 1914, X. ročník

V X. ročníku se objevila pouze jedna zpráva týkající se živočichů v českých zemích. Tou byla zpráva o založené Ornithologické společnosti pro hájení užitečného ptactva.²⁶

²⁶ANONYM pod šifrou: P. Česká společnost pro ochranu ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 10 (1914), str. 30.

11 Krása našeho domova 1915-1917, XI. ročník

V tomto ročníku lze vysledovat, jak lidé přestávali mít černobílé vidění a začínali chápat, že druhy se nerozdělují vyloženě na užitečné a škůdce. Na mnohé druhy se názory měnily, např. na racka. Lidé se více zajímali o sport, s tím souvisel počátek skautingu a zájem o přírodu. Téma ochrany přírody se mělo přibližovat mládeži ve školách.

Jako varování pak vyznívá zpráva o vyhynutí holuba stěhovavého.

Velkým tématem ochrany byli draví ptáci, kteří byli považováni za „užitečné druhy“ a s jejichž úbytkem byli lidé schopni vidět problémy, které s tím souvisely. Samotní hospodáři je začali na svém území chránit, byl zákaz jejich střílení a odměny za jejich udržování.

Za jednu z hlavních příčin ubývání dravců bylo označeno intenzivní lesní hospodářství a nedostatek tichých a rozlehlých lesů. Smíšené lesy a staré dřevo chybělo také xylofágnímu hmyzu, jehož úbytek byl rovněž pozorován.

V dalším článku byl vysvětlen velký úhyn ptactva okolo majáků.

Dnes je noční světlo pro ptáky stále velkým problémem. Velmi nebezpečné je venkovní osvětlení směřující od země vzhůru (např. otevřený stadion), ale také intenzivní osvětlení interiérů výškových budov. Některá severoamerická města, např. Toronto, Chicago nebo New York omezují v období migrace (15. února - 31. května a 15. srpna - 30. listopadu) provoz nočního osvětlení výškových budov, popř. doporučují jejich exponované prosklené stěny po tuto dobu opatřit předsazenými sítěmi tlumícími nárazy.²⁷

²⁷ VIKTORA, L., DOLEJSKÝ, V. *Kolize ptáků s transparentními a reflexními plochami*. Praha: Česká společnost ornitologická, 2014. Str. 13.

11.1 Nové ochranné území v Čechách

U Světlé nad Sázavou byla zřízena ochranná oblast pro ptáky. Majitel tohoto parku chránil a pečoval o ptáky v duchu tehdy už zesnulého německého ornitologa Berlepsche.²⁸

11.2 Vymření holuba stěhovavého

V zoologické zahradě v Cincinnati posel poslední exemplář holuba stěhovavého (*Ectopistes migratorius*). I přes to, že byli v posledních letech chráněni přísnými nařízeními, nezůstaly už ani exempláře v zoologických zahradách. Potkal je tak stejný osud jako papoušky Nestor, kachny labradorské a supy a krkavce v jižních zemích našeho mocnářství.²⁹

11.3 Dravci jako přírodní památka

Aby správně fungovala ochrana ptactva, bylo zapotřebí mít detailní přehled o jejich stavu a počtu v každé zemi. Tyto údaje pak mohly ukázat, že některých druhů přibývalo, jiné druhy, o kterých se například lidé domnívali, že jsou samozřejmostí, mohly zmizet úplně. Tak se stalo například s krkavcem v jižních zemích mocnářství, v té době už jen v několika exemplářích na Dalmátských ostrovech. V českých zemích, Německu, Rakousku i Švýcarsku se dále ztrácel slavík. Ptáci jako kos, drozd, zvonohlík, budníček menší, datel, doupňák a další naopak přibývali. Ubývaly zejména druhy, které jsou něčím zvláštní, například svou velikostí a pestrostí peří. Takovými jsou ledňáček, mandelík, dudek, kos turecký (dnes kos horský, *Turdus torquatus*), křepelka a také dravci a velcí vodní a bahenní ptáci. Za nejužitečnějšího dravce byla považována káně lesní, byla ale často střílena nezkušenými lovci a plnila také úlohu modelu ve školních kabinetech. Dále článek zmiňuje včelojeda, který se živí výhradně hmyzem, popisuje poštolku, významného lovce velkého hmyzu (kobylek, krtonožek) a také se velmi dobře snáší s holuby a kavkami, navíc ji lze lehce ochočit. Rychlejší než poštolka je pak ostříž, který byl považován za škodnou,

²⁸ PROCHÁZKA, J. S. Nové ochranné území v Čechách. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 16.

²⁹ ANONYM pod šifrou: Dr. P. Vymření holuba stěhovavého. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 16.

jelikož loví drobné ptactvo. Největším pak ze sokolovitých je sokol stěhovavý, který je sice nejrozšířenějším druhem na světě, přesto v posledních letech se stával vzácným. Měl být považován za přírodní památku a být chráněn. Jestřáb loví v letu i v klidu a loví od myši přes zajíce až po malého tetřeva. Pronásleduje, obzvlášť pak v zimě, veverky, vrány, straky, kavky a sojky, o kterých bylo známo, že rády ničí ptačí hnízda. Obtížným se stával, když v době hnízdění přinášel mláďatům více potravy, než spotřebují. Krahulík rád loví ptáky o velikosti holuba nebo i koroptve. Své kořisti někdy pronásleduje až do domů a byl považován za největší škůdce drobného ptactva. Luňák červený se u nás vyskytuje hlavně v létě, loví vše. Luňák hnědý loví hlavně ryby. Motáci byli z hlediska škůdců zhruba na stejné úrovni jako luňáci. Měli určitě systematické vztahy k sovám. O orlech se v článku autor nemohl zmínit, jelikož se soudilo, že do místní fauny už nepatřili, podobně jako z evropské fauny byl vytržen orlosup bradatý. Co se týče sov, byly považovány za naše nejužitečnější ptáky, zahrnující kalouse a sovu pálenou, sýce obecného (dnes sýček obecný, *Athene noctua*) či sovu krahujčí (dnes sovice krahujová, *Surnia ulula*), výřečka a pustovku. Výjimku tvořil výr, který byl ale tak vzácný, že už byl považován za přírodní památku a který byl už v některých revírech Německa na přání majitelů revírů stejně jako orlové chráněn. Sovy ještě nebyly tak vzácné, ale ubývalo jich. Příčinou byl nedostatek míst k hnízdění (polorozbořené zdi a duté stromy) a obchod s přírodninami, který se týkal celkově dravců. Jednou z hlavních příčin ubývání dravců podle M. Braesse bylo intenzivní lesní hospodářství a nedostatek tichých a rozlehlých lesů. Intenzivní hospodářství zase odstraňuje z krajiny močály, tůň, křoví a duté stromy, čímž dravci jsou připraveni o možná místa k hnízdění. Lidé stále více poznávali, že příroda je harmonický celek a pokud se tato harmonie naruší, je to chyba, kterou už nelze napravit. Dravci toho byli nejlepším příkladem. Hubí myši a jiné škůdce, ale jejich výhodou je také lov slabé a nemocné zvěře, čímž se dravci spolu s šelmami starají o zachování přírodního výběru a zabraňují degeneraci zvěře.

Někteří majitelé revírů si tato pozitiva už uvědomovali a byli za dravce na svém území rádi. Co se týkalo samotné ochrany dravců, někteří nějakou ochranu už měli, například káně a sovy, někde byli chráněny samotnými hospodáři. Některí němečtí hospodáři chránili také orly a výry, ale i menší dravce. Spolky pro ochranu lovu zmenšily nebo

zrušily prémie za odstřel dravců. Německý říšský zákon na ochranu ptactva ze dne 30. května 1908 zmiňoval také některé dravce a uznával jejich důležitost pro hospodářství a přírodu. Mezi tyto dravce patřily veškeré sovy, poštolka, luňák, orel křiklavý, orel mořský, orel říční a veškeré káně. Zákon z roku 1888 chránil pouze poštolku. Saské ministerstvo roku 1911 nařídilo ochranu některých dravců a mění tak dřívější honební zákon. Dle možností se měly šetřit poštolky, sokoli stěhovaví, orli křiklaví, říční, mořští, výři a dále sovy, motáci, káně a volavky. Výjimky byly možné pouze s dovolením ministerstva. Dodatek z roku 1912 ještě zmiňoval ledňáčka a luňáky. Také mnohé země zrušily nebo omezily prémie za dravce, tak se stalo například ve Vestfálsku, Braniborsku, Sasku a Brunšvicku. Navrhovány byly prémie za udržování dravců, které by zároveň byly částečným odškodněním za možné ztráty zvěře jejich majitelům.³⁰

11.4 Majáky a ptactvo

Majāky byly jednou z největších příčin úhynu ptáků, za jednu noc se pod majákem našlo až 2000 ptačích mrtvol. Zjistilo se, že ptáci neumírají nárazem do skla, ale jsou přitahováni světlem a kolem majáku pak krouží až do úplné únavy. Proto byl učiněn pokus a na maják byla nainstalována odpočívací lešení. Po instalaci tohoto lešení se další den našla jen jedna sluka. Po tomto úspěšném pokusu počaly zaopatřovat další majáky.³¹

11.5 Mládež a ochrana ptactva

Autor zmiňuje pokrok, který byl patrný ve vzdělání mládeže, která už nebyla vyučována pouze knižně. Se zájmem o sport počala také vášeň ke skautingu a zájem o přírodu. Lidé se více začínali zajímat o to, co je kolem nich, začalo vycházet více populárně naučných knih a změnil se náhled na ochranu přírody. Více než ochrana užitečných druhů a hubení škůdců je zajímavá celková estetika a pochopili, že v přírodě není černobílé dělení na užitečné a škůdce, ale že příroda funguje jako celek, který se musí chránit. Zajímavý je poznatek autora, který považuje starší generaci jako tu, která se s tímto názorem zcela

³⁰ PROCHÁZKA, J. S. Dravci jako přírodní památka. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 66-72.

³¹ PROCHÁZKA, J. S. Majáky a ptactvo. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 76.

neztotožňuje a je třeba tomu učit mladé lidi. Autor považuje za důležité, aby mládež byla o ochraně přírody vzdělávána a vyučována také prakticky. Za nejlepší úvod do ochrany přírody autor míní ochranu ptactva, protože je člověku i samotné mládeži nejbližší. Děti se mají učit nechávat hnízda na svém místě a v klidu a učit se znát jejich chování, pozorovat ptáky tak, aby je nerušili. Jejich pozorování je důležité, protože uslyší-li dotyčný o případném sníženém počtu nějakého druhu, bude jedinci bližší ochrana toho druhu, s kterým se osobně setkal. Největší úlohu tak hrají vycházky školní třídy, kdy se naučí ptáky poznávat, zjišťovat, jakou mají potravu, kde hnízdí, kteří přezimují apod. Pokud toto mládež pochopí, může se přistoupit k samotné ochraně. Je potřeba vědět, že chléb a odpadky z kuchyně nejsou vhodnou potravou pro většinu ptáků, že za letních veder je potřeba chystat vodu a že ne každá budka a uměle vytvořené hnízdiště je vhodné. Hlavně je třeba pamatovat na ochranu před větrem a deštěm a jejich oblibu východní strany a úkrytů z větví, které ale nejsou příliš husté, aby nebránily výletu.³²

11.6 Nové období v ochraně ptactva

V Čechách se do té doby zabývala pozorováním ptactva řada dobrovolníků a většinou se zařadili také mezi mezinárodní pozorovací služby. Jejich soustavná i nesoustavná pozorování se týkala hlavně tahu ptactva a byla vykonávána spíše amatérsky. Na základě těchto pozorování bylo sepsáno to, co se do té doby o ptácích žijících v Čechách vědělo. O tyto znalosti se také opíral zákon na ochranu ptactva, usnesený zemským sněmem království Českého. První knihou více zaměřenou na ornitologii byla Evropské ptactvo prof. dr. A. Friče, která vyšla už r. 1870 a zemský zákon pro ochranu ptactva byl stejného data (změny v r. 1882). Od té doby vyšla řada menších a drobných příspěvků o české ornitologii, bylo ale zřejmé, že mnohé údaje potřebují více prozkoumat, doplnit a opravit.

Mnohokrát bylo také poukázáno, že bylo zapotřebí změnit zákon na ochranu ptactva, ať už ve prospěch či neprospěch jednoho nebo druhého druhu. Objevily se názory, které popíraly užitečnost i toho ptactva, o jehož užitečnosti se nepochybovalo, naopak zase že změny kulturní, které měly za následek migraci některých druhů z krajiny, vyvolaly také velké

³² PROCHÁZKA, J. S. Mládež a ochrana ptactva. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 90-91.

hospodářské škody. Vyslovili se také jednotlivci pro všeobecné hubení ptactva, což bylo považováno za nepřijatelné z důvodu, že představuje nerozlučnou součást přírody a jejího souladu. Hubení škodné zvěře vede k rozmnožení zvěře užitkové, jejíž míra už není pro člověka únosná. Příkladem je Meklenbursko, kde se přemnožili králíci, kteří zde neměli predátora a králíci ohrožovali výnos celých dvorů.

Proto se Společnost pro ochranu ptactva a chov drůbeže v království Českém rozhodla organizovat všeobecnou ornitologickou pozorovací službu, s úmyslem se později více specializovat na jednotlivé druhy ptáků. Od pozorovatele se především žádalo, aby charakterizoval krajinu, ve které se nachází jeho pozorovací stanice, aby označil její zeměpisnou délku, šířku a nadmořskou výšku a popsal, je-li polnatá, lučinatá, s řídkými a menšími listnatými či jehličnatými porosty, s rozptýlenými křovinami a stromy či s hlubokými lesy, je-li hornatou, kopcovitou nebo rovnou, nachází-li se poblíž potok, řeka, rybník, je-li ráz krajiny měněn meliorací, regulací, kulturou, odlesněním – a aby především vyčítl povahu ptactva v celku nebo v jednotlivých polohách a místech a popsal, jak změny v krajině působí na ptáky. Toto mohl porovnat například s poměry v nejbližším sousedství nebo zohlednit také hmyz. Takovým počínáním šlo vysledovat úbytek či příbytek ptactva a jaké změny v krajině byly užitečné a které nikoliv. Určité druhy je potřeba podrobit zvláštnímu pozorování hlavně z toho důvodu, že jejich užitečnost či škodlivost byla sporná. Např. kos v parcích byl považován za škůdce jiného drobnějšího ptactva. Z hlediska hospodářského se bojovalo proti vrabci, vrána byla považována za škůdce honby, pak se stala předmětem lidského konzumu. Kachna divoká (také domácí) se jednou považovala za škůdce ryb, pak zase byla chráněna.³³

11.7 Vydra a volavka

V polovině osmdesátých let 19. století začalo ve Wirtenbersku rozkvétat rybářství a odchov lososovitých ryb, a proto byla vypsána dosti vysoká odměna za odstřel vydry a volavky. Tato odměna byla zrušena skoro po padesáti letech na naléhání ochránců přírody, kteří se obávali, aby nebyla zvířata vyhubena úplně. Roku 1888 bylo zastřeleno

³³ KAFKA, J. Nové období v ochraně ptactva. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 111-114.

171 vyder a 257 volavek, roku 1911 už jen 24 vyder a 126 volavek. Vydry byly mnohdy chytány do pastí. Její doba páření není omezena na určitý čas v roce, což bylo zjištěno právě hlášením ulovených vyder a mohl to být důvod, proč vydry nebyly vyhubeny úplně. Volavka je naproti tomu více opatrná a je těžší ji ulovit. Rozmnožení ryb vlivem vzrůstajícího vodního hospodářství způsobilo změnu způsobu života místních volavek a zůstávaly i přes zimu ve Švábsku.³⁴

11.8 Zoologická zahrada v Praze

Myšlenka založení zoologické zahrady v Praze vyvolávala přirozený nesouhlas ochránců přírody. Objevoval se ale také názor, jaký zastával např. pan prof. J. Janda, který říkal, že pozorování živé přírody, tedy i zvířat v klecích, budí zájem i sympatie k zvířatům žijících divoce.³⁵

11.9 Kolonie racků

Diskutovalo se o škodlivosti racka chechtavého a touto otázkou se zabýval také německý ornitolog dr. Kurt Floericke, který dokázal, že není nutné z hospodářských důvodů ničit racčí kolonie. Racci se v době hnízdění a výchovy mláďat neživí rybami, ale loví hmyz. V době orání tak chodí za oráčem a vybírají vyorané larvy a poblíž jejich hnízd nebyly nalezeny žádné rybí kosti. Dokázal také, že racci jsou u rybníků užiteční také tím, že z jejich trusu se hojně vyvíjí plankton, který slouží kaprům za potravu a rybníky pak není potřeba tolik přihnojovat. Racek loví ryby jen malé a nepotápí se, tudíž škodí jen v plůdkových rybnících. Mají velice chutná vejce, jejichž sbírání kolonii neuškodí a každý pár i přes to vyvede až tři mladé. Tato vejce byla považována za chutnější než čejčí.³⁶

³⁴ PROCHÁZKA, J. S. Vydra a volavka. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 122.

³⁵ ANONYM pod šifrou: LF. Zoologická zahrada v Praze. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 122.

³⁶ ANONYM pod šifrou: P---ka. Kolonie racků. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 123.

11.10 Ochrana drobného zvířectva

Tehdy za posledních sto let byl v Čechách vyhuben rys, bobr, medvěd, vlk a ve velkém ohrožení byly divoké kočky, jezevci kuny, vydry atd. Také mnozí ptáci, hlavně vodní a dravci, z Čech vymizeli. Z tohoto důvodu napsal známý ochranář prof. Roubal z Příbrami článek „Ochrana Xylophagů“ do Časopisu České Společnosti Entomologické XII., který poukazoval na důležitost ochrany aspoň menších druhů. Prof. Roubal vylíčil podmínky, v nichž žijí xylofágové, např. ve dřevě žijící brouci jako je roháč, tesařík, krasec a další. Daří se jim pouze v typických středoevropských smíšených lesích, které v poslední době ustupují vysazovaným jehličnatým lesům. Ty se často prořezávají a nemocný či starý strom se zde téměř nevyskytuje a tito brouci se pak stávají vzácnými. Prof. Roubal tedy navrhuje, aby se zachovaly určité části smíšeného lesa, pařezy a uschlé staré stromy.³⁷

11.11 Vymírající motýl Apollo

Článek byl převzat od entomologa Felixe Bryka z časopisu Entomologische Zeitschrift XXVII. č. 19. Píše se v něm o pokračujícím vymírání motýla jasoně červenookého (*Parnassius apollo*). Motýl dříve zalétal až k Vídni, kde byl už tehdy vyhuben, stejně tak jako ve Smrčinách, Krkonoších, Krušných Horách a téměř i v Pomoselí, Slezsku a ve Švábsku. Vyhuben byl hlavně kvůli vášni entomologických sběratelů. V Bavorsku byla vydána nařízení o jeho ochraně, ale i zde bylo možné opatřit si povolení k jeho odchytu.

Zajímavý je svým zdobením, ale i jeho housenka je zajímavá zbarvením podobajícím se barvám čolka. Žije na rozchodnicích a je glaciálním reliktem, který se vyskytuje v pohořích a na severu, od Evropy přes Rusko do centrální Asie. Na ulicích jej bylo možné spatřit např. v Moskvě. Zajímavý je ale především pro svou variabilitu, nelze totiž nalézt dva naprosto stejné exempláře a entomologové v té době popsali nejméně 70 poddruhů, které ale byly hledány sběrateli a jejich cena stoupala oproti jiným druhům padesátkrát až šedesátkrát. Bohužel hledání byli nejen dospělci, ale i housenky a kukly, také na biologické pokusy, zejména termobiologické (pokusy s působením tepla na zvířata).

³⁷ PROCHÁZKA, J. S. Ochrana drobného zvířectva. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 123.

Entomologové se tak snažili prosadit jeho ochranu spolu s okáčem *Erebia Christi*, modráčkem *Lycaena* var. *Lycida Trapp*,³⁸ přástevníkem *Ocnogyna parasita Trapp* a přástevníkem svízelovým *Aretia cervini Fallou*.^{39, 40}

³⁸ Zde je patrně myšlen ohniváček *Lycaena lycidas*.

³⁹ Zde je nejspíš špatně latinsky pojmenován přástevník svízelový (dnes *Chelis maculosa*). Lat. *Aretia cervini Fallou* je patrně označení pro přástevníka alpského, *Holoarctia cervini*.

⁴⁰ PROCHÁZKA, J. S. Vymírající motýl Apollo. In *Krásy našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 139.

12 Krása našeho domova 1918-1919, XII. ročník

Tento ročník se nejvíce zaměřil na ohrožené druhy. Během války a po ní se řešil nedostatek zásob na příkrmování ptactva, z toho vznikl inspirativní seznam dostupného krmení.

V dnes asi nejpopulárnější publikaci *Krmení ptáků v zimě*, kterou vydal Detlef Singer,⁴¹ se oproti dřívějšímu dále uvedenému seznamu přírodnin doporučují zejména běžně dostupné potraviny z obchodu, jako jsou ovesné vločky, slunečnice, sušené plody, ale i nemístní suroviny, např. arašídy. Výjimkou je doporučení pro ořešníky, pro které jsou vhodné žaludy a bukvice, dále rozsypaní obilí na odhrabaném sněhu k přilákání myši pro poštolky a sovy a pro kánata umístění kůlu jako posed v blízkosti kůlen k usnadnění lovu.

J. S. Procházka se v dalším článku zabývá užitečností malého ptactva v hospodářském lese a odkazuje na článek, ve kterém je návod, jak tento les ptákům přizpůsobit. Upozorňuje na to, že tam, kde není dostatek tohoto ptactva, může se snadno přemnožit hmyz.

Autorka této práce to považuje za problém monokulturního lesa, ve kterém je nejen nedostatek úkrytu pro ptactvo, ale stromy jsou nestabilní a les snadněji podléhá vyvrácení a následně potenciálním škůdcům hospodářských lesů, např. lýkožroutu smrkovému. To se o necelých třicet let později začalo více v naší krajině projevovat.⁴² Na druhou stranu se zde odklízí padlé mrtvé dřevo, které využívají další saproxylické organismy. V hospodářském lese takové dřevo překáží těžební i pěstební činnosti. Řadí se zde ale také poražené stromy složené a připravené k odvozu, které se snadno mohou stát zkázou pro larvy hmyzu, který zde nakladl vajíčka. Příkladem takového hmyzu může být tesařík alpský, který často klade vajíčka do bukového dřeva nahromaděného po těžbě. Odumírající dřevo v počáteční fázi potřebují ke svému životu kromě kůrovců a tesaříkovitých také

⁴¹ SINGER, D., a kol. *Krmení ptáků v zimě*. Praha: Grada Publishing, 2013. Str. 14-119.

⁴² ZAHRADNÍK, P., ZAHRADNÍKOVÁ, M. Lýkožrout smrkový a české lesy I. - Historie a současnost.

In *Agromanual.cz* [online]. 2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z:

<https://www.agromanual.cz/cz/clanky/ochrana-rostlin-a-pestovani/skudci/lykozrout-smrkovy-a-ceske-lesy-i-historie-a-soucasnost>.

krascovití (z našich ohrožených druhů jde např. o krasce *Agrilus suvorovi*), predátoři kůrovců pestrokrovečníci mravenčí (*Thanasimus formicarius*) nebo drabčící (*Nudobius lentus*). Následně pak v rozkládajících se kořenech a pařezech můžeme najít roháče obecného (*Lucanus cervus*), který je u nás zranitelným druhem.^{43, 44}

V dalším článku je rozebírána kuna, jejíž kožešina byla moderní a následně kuna z krajiny mizela. Za její záchranu byl považován umělý odchov.

S chovem zvířat pro jejich kožešinu se také začalo, ale aktuálně byl novelizován zákon a od února 2019 byl chov a usmrcování zvířat výhradně nebo převážně za účelem získání kožešin zakázán.⁴⁵

Upozorněno bylo také na vymírání raka říčního na račí mor. Za původce moru byl pak označován *Bacillus Pestis Astaci* (bakterie račího moru) a plíseň nitková, *Aphanomyces*.

Dnes je pro raka říčního račí mor stále největší hrozbou. Za původce je označována oomyceta hnileček račí (*Aphanomyces astaci*), která se šíří pomocí bičíkatých spor, které přisednou na povrch raka a postupně prorůstají do jeho kutikuly. Přenašečem, na kterého toto onemocnění nepůsobí, jsou severoameričtí raci. Na našem území se vyskytují tři raci severoamerického původu: rak pruhovaný (*Faxonius limosus*), rak mramorovaný (*Procambarus Fallax*) a rak signální (*Pacifastacus leniusculus*).⁴⁶

⁴³ HEJDA, R., FARKAČ, J., CHOBOT, K. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí*. Praha: Příroda, 2017. Str. 412.

⁴⁴ HORÁK, J. Stanovištní činitelé ovlivňující rozšíření brouků vázaných na mrtvé dřevo. In *Živa*, roč. 2012, č. 6, str. 294-299.

⁴⁵ SEIFERTOVÁ, E. Senát schválil zákaz kožešinových farem od konce ledna 2019 beze změn. In *Zemědělec* [online]. 21.7.2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://www.zemedelec.cz/senat-schvalil-zakaz-kozesinovy-farem-od-konce-ledna-2019-beze-zmen>.

⁴⁶ FISCHER, D., VLACH, P. Hlavní příčiny ohrožení raka kamenáče na území ČR. In *Ochrana přírody*, roč. 73 (2018), č. 6, str. 2-5.

12.1 Vymírající kuna

Kvůli trhu s kožešinami se kuna stávala čím dál více vzácnější. E. Bras poukazoval na americké zákony na ochranu kožešinových zvířat, které lov těchto zvířat zakazují a to především v létě, když mají mladé. Podobné zákony se měly zavést i v Čechách. Za nejlepší ochranu byl považován jejich umělý odchov.⁴⁷

12.2 Krmení ptáků v zimě

Společnost pro hájení ptáků vydala leták, který měl seznamovat širokou veřejnost s důležitostmi příkrmování ptactva v zimě, které bylo tehdejšími poměry ztíženo (z důvodu války). Otázkou především bylo, jak zajistit vyhovující krmivo pro ptactvo v dostatečném množství a přiměřené ceně. Důležité bylo také brát v úvahu, že jsou dvě skupiny ptáků - ptáci hmyzožraví a zrnožraví.

Zrnožravé ptáky je vhodné krmit nedozrálými semeny, která jsou ale důkladně usušená, aby nezplesnivěla. Vhodné ke sběru jsou klasy jitrocele, pastuší tobolka, penízek, rýt (reseda) a chmýru zbavené úbory pampelišek. Mnoho krmiva zajistí také dozrálé bodláky, čekanka, slunečnice, orobinec, rákos a ostřice, pro některé ptactvo jsou vhodná i semena z borových a smrkových šišek a bukvice.

Obtížnější je to pak s ptáky tažnými, kteří jsou většinou hmyzožraví a vrací se brzy na jaře, kdy se krmení ptactva nevěnuje už tolik pozornosti. Pokud je nedostatek sekaného masa, je vhodné zajistit mravenčí kukly, jepice, mouchy, komáry, motýly (bělásky) a kobylky. Je potřeba je dobře usušit a uchovat ve sklenicích. V oblibě je mají i mnozí zrnožraví ptáci, např. čížci, stehlíci, hejlové a zvonci. Začátkem jara už lze nasbírat i potravu čerstvou, v nezamrzlých potocích tak můžeme najít larvy chrostíků (nutno vytáhnout ze schránky) a vodní plže. Pokud se člověk nechce namáhat se sběrem a sušením, lze chovat moučné červy nebo v jámách krytých prkny dešťovky. Některé hmyzožravé ptáky (pěnice, lejsky, červenky a rehky) je možné na čas příkrmovat i náhražkami rostlinného původu, např. bezinkami, dřínkami, kukuřicí nebo bukvicemi, drozdovití mají rádi dužinu jeřabin, jádra

⁴⁷ANONYM pod šifrou: . Vymírající kuna. In *Krásy našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 14.

jeřabin pak sezobou hejli a pěnkavy. Dále je možné pro ně sbírat jádra z révy, šípků (odpad při výrobě marmelád) a dozrálé jehnědy olše.

Krmení ptáků je vhodné především tam, kde je chceme přivyknout. Opatrnost je potřeba při přivýkání ptáků ve městech. Vůbec by se nemělo krmit při mírnějším počasí, nebezpečné je také nevhodně umístěné krmítko, které je snadno přístupné kočkám. S krmením není dobré začínat až při tuhých mrazech, ale pomalu začínat už koncem podzimu. Důležité je zabránit přístupu ke krmítku vrabcům, kteří tolik krmiva nepotřebují. V době, kdy je dostatek tuku, doporučuje se zavěšovat krmicí kruhy z loje a semen, lesníci pak mohou zavěšovat v lese stažená rozřezaná těla škodné, do jara z nich budou jen kosti.⁴⁸

12.3 Ochrana ryb

Jedním z vážných problémů se stala ochrana ryb, již se bylo nutné zabývat také z hlediska řešení otázek agrikulturních. O tomto tématu také pojednává J. Kafka v Českém hospodářském zvířectvu roč. 10. č. 11. Rybářské právo bylo rozdrobené už od doby, kdy se zrušilo poddanství. Kdo si tehdy právo přisvojil, nebo kdo si ho dokonce nechal zanést do knihy, tomu zůstalo. Stávalo se, že někde se k rybářskému právu hlásili dva, někde nikdo a na jiných místech figurovala nelegálně třetí strana. Tento stav způsoboval velkou škodu u ryb. První zemský zákon na ochranu ryb byl vydán roku 1883, na Moravě o dva roky dříve, ale vlastní ochrany si všímal jen podružně. Roku 1885 byl vydán rámcový zákon rakouský, který ponechával jednotlivým zemím volnost v úpravách. Toho využila Morava roku 1895, ale ne Čechy. Kurie velkostatkářů nesouhlasila s tím, aby se říční revíry spojily ve větší okrsky, které by přičiněním takového zákona musely vzniknout. K úpadku hospodářství s rybami také přispívala regulace vod, snižování hladiny toků a odstavování částí řeky, které byly určeny za trdliště. Údolní přehrady, které na některých řekách mohly stavu ryb napomoci, tomu také škodily. V těchto nádržích se ryby nemůžou udržet a nemohou se zde vracet, jelikož voda odchází kanály o velkém spádu. Hrazením potoků, místo vytváření stupňovitých nádrží, opět zamezuje zdržování ryb, ale i vývin

⁴⁸ PROCHÁZKA, J. S. Krmení ptáků v zimě. In *Krásy našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 62-63.

přirozeného krmiva. Především se mělo dbát na to, aby regulace zadržovala v co největším rozsahu a co nejdéle povrchové vody, bylo tudíž nutné napustit staré rybníky podél regulovaných řek a tím zajistit řekám stálou zásobu vody. To se však nedělo, a tak byla podlesí bohatá na spodní vody, přestože by zde mohla být voda zachycená rybníky. Z podzemí šla voda přímo do potoka a mizela z krajiny, v létě pak bylo podlesí suché.⁴⁹

12.4 Opět jedno vymírající zvíře české

Tehdy během posledního staletí přišly Čechy o mnohé druhy, jedním z nejvíce ohrožených byl rak říční. Vedle člověka zde největší škodu způsobil račí mor, za nějž také odpovídal člověk. Račí mor lze v historii dohledat v r. 1861 v Lombardii, kde během osmi dnů vyhnula většina raků, zachovali se jen v odlehlých vodách. Přes Francii pak přešel do Německa, kde např. jednomu z největších chovatelů raků v Německu, Michovi, zahynulo během několika dnů 35 000 kop (2 100 000) raků. Za největší příčinu bylo považováno znečištění vod, nedostatek kyslíku a tím způsobené vhodné podmínky k šíření bakterií a plísní, které byly nalezeny v racích. Za původce moru byl pak označován *Bacillus Pestis Astaci* (bakterie račího moru) a plíseň nitková, *Aphanomyces*. Požití takového zvířete ale není nebezpečné.⁵⁰

12.5 Ochrana ptactva: Ptactvo do lesa

B. Moravec podává v článku Lákání ptactva do lesů v časopise Háj č. 47. č. 4. návod, jak přizpůsobit les k co největšímu osídlení ptáky. Významným pak byl hospodářský užitek, jelikož většina hmyzu sice přes zimu zahyne (proto také hmyzožraví ptáci odlétají), ale vedle dospělců jsou tady také vajíčka a larvy. Kdyby se všechny na jaře rozmnožily, ani hmyzožraví ptáci by nestačili udržet rovnováhu. O to, aby tato situace nenastala, se starají kuželozobí ptáci,⁵¹ kteří se v létě živí zrním, ale také hmyzem, který používají hlavně ke krmení mláďat. Tito ptáci pak v zimě prohledávají porosty a pátrají

⁴⁹ PROCHÁZKA, J. S. Ochrana ryb. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 104-105.

⁵⁰ PROCHÁZKA, J. S. Opět jedno vymírající zvíře české. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 82.

⁵¹ Staré označení ptáků z čeledi pěnkavovitých.

po vajíčkách. Sýkory, šídlozobí králíčkové a střízlíci mají výhodu ve své velikosti, která jim dovoluje vlézt se i do úzkých štěrbin. Přilákat ptactvo do zahrad může být problém, v lese by to ale nemělo být těžké. Ačkoliv v moderním lese, kde není dostatek dutých stromů, je nutné chystat ptákům umělá hnízda a budky. Aby ptáci neopustili místo svého vývinu ani v kruté zimě, je nutné je přikrmovat.⁵²

⁵² PROCHÁZKA, J. S. Ochrana ptactva: Ptactvo do lesa. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 143.

13 Krása našeho domova 1920-1921, XIII. ročník

V tomto ročníku se upozorňuje na úbytek vodního a dravého ptactva. Byla zde popsána velká kolonie racka chechtavého na rybníce Krvavý a také popis ptačích druhů v okolí Doks, kde se vyskytoval např. vzácný dytík.

Dytík je v současnosti pro území ČR v kategorii vymizelých druhů. V letech 2011-2013 byly zaznamenány 3 výskyty, kontroly byly negativní a žádný nebyl v okolí Doks.⁵³

Dále bylo v XIII. ročníku poukázáno na užitečnost dravců a následek jejich vyhubení. Nedošlo pak k rozmnožení menšího ptactva, jak bylo předpokládáno, ale k opaku. Zmíněn je také návrh na ochranu orlosupa bradatého po celé Evropě, což po válce bylo pro státy velkou výzvou. Také jeho užitek byl vysvětlen. Nutná byla i ochrana výra a v době, kdy se tvořily nové zákony, byla zmíněna potřeba přizvání odborníků z řad lesníků při jejich sepisování.

Nachází se zde také článek s výčtem lokalit a variant motýla jasoně červenookého. Mnoho lokalit má dnes jiné jméno, proto autorka této práce dohledala současné názvy pro snadnější orientaci.

Dnes jsou poddruhy tohoto motýla z území Čech i Moravy vyhynulé.⁵⁴ Na Moravě však v letech 1983-1994 proběhla úspěšná repatriace druhu ve Štramberku, kde byly dovezeny housenky ze Súlovských skal.⁵⁵

Upozorněno bylo také na velkou a pokračující ztrátu úhoře a lososa, která se týkala úpravy řek.

⁵³ HORA, J., a kol. *Monitoring druhů. Přílohy i směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2011-2013*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2018. Str. 120-121.

⁵⁴ ZICHA, O. Mapa rozšíření *Parnassius apollo* v České republice. In *Biological Library – BioLib* [online]. 2014 [cit. 13.4.2019]. Dostupné z: <https://www.biolib.cz/cz/taxonmap/id439/>.

⁵⁵ FRÜHBAUEROVÁ, O., a kol. *Štramberk. Příroda a pravěk*. Štramberk: Muzeum Novojičínska, 2010. Str. 152-154.

Úhoř je dnes na Červeném seznamu IUCN jako kriticky ohrožený druh.⁵⁶ Losos se vyskytoval na našem území do poloviny 20. století, ale podle archiváře Františka Teplého byl u nás losos spíš vzácnější rybou pro šlechtu⁵⁷ a nebyl tak hojný, jak se tvrdí v článku z Krásy našeho domova. Připlouval přes Labe, někdy také Odru. Znamá trdliště byla ve Vltavě, Otavě, Křemelné, Vydře, Divoké Orlici, Malši, Stropniče a Černé. Na Moravě a ve Slezsku se vyskytovali v Odře, Opavě a Olši. Od roku 1998 je vysazován v rámci repatriačního programu do povodí Kamenice, Ploučnice a Ohře a od roku 2002 je zaznamenáván tah dospělých ryb na naše území. Stále je ale závislý na repatriačním programu a je kriticky ohroženým druhem. Pro lososy je důležité zprůchodnit toky výstavbou rybích přechodů až k trdlištím.⁵⁸

V článku o ubývajících motýlech je uveden stále více vzrůstající chov koz požírajících divoké keře a nejvýznačnější porosty bylin jako jedna z příčin jejich úbytku.

V současné době během posledního století ze 161 druhů denních motýlů v Čechách a na Moravě vyhynulo 18 druhů, přibližně stejný počet druhů je na pokraji vyhubení a více než třetina druhů je ohrožena. Obdobné výsledky najdeme u brouků, rovnokřídлых, blanokřídлых apod. Celkem vyhynulo asi 7-15% členovců, což je 200-4500 druhů. Většina denních motýlů v republice je vázána na xerothermní stanoviště (asi 70% druhů), mezi ty patří i nejvíce vymřelých.⁵⁹ Důvodem je zaniklá mozaika tradičně udržovaných malých polí, mezí, menších lomů, úhorů a pastvin. Nyní se využívá právě koz a ovcí, aby zamezily náletovým dřevinám a dominantním travinám v jejich vývoji a zůstalo v krajině dnes

⁵⁶ JACOBY, D., GOLLOCK, M. *Anguilla anguilla*. In *The IUCN Red List of Threatened Species* [online]. 2014 [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/species/60344/45833138>.

⁵⁷ TEPLÝ, F. O pěkných rybách. In *Příspěvky k dějinám českého rybníkářství*, roč. 1937, č. 96, str. 203-205.

⁵⁸ MARHOUL, P., TUROŇOVÁ, D. *Zásady managementu stanovišť druhů v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2008. Str. 53-54.

⁵⁹ ŠARAPATKA, B., a kol. *Zemědělství a krajina*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Str. 20-21.

vzácné sekundární bezlesí s rozmanitostí rostlinných i bezobratlých druhů. Příkladem mohou být pastviny v CHKO Český kras.⁶⁰

13.1 O útočištích vzácného ptactva

Šířící se působení člověka v krajině čím dál více začalo potlačovat výskyt ptactva, především ptactva vodního. To bylo dáno především vysoušením celé řady českých rybníků během posledních staletí. I přesto se však na některých místech udržely zajímavé druhy. Jedním takovým místem byl rybník Krvavý blízko Jindřichova Hradce, který má ostrůvek, na kterém se nacházela velká kolonie racka chechtavého. Břeh ostrůvku byl pokryt hnízdy z navršené slámy, vajíčka byla obvykle dvě nebo tři a lišila se barvou i velikostí. Vedle zelenomodrých byla olivová, skvrny měly různý odstín hnědé, byly velké i drobné, husté i řídké. U mělké části rybníka, kde byl bahnitý břeh i dno, pobýval vodouš rudonohý, který tu hnízdil v několika párech. Možné bylo spatřit také čejku, sluku, rybáka obecného a nedaleko rybníka také ťuhýka menšího a kvíčalu. Podobné kolonie racků se nacházely také v severních Čechách, např. v okolí Doks. Ve větším počtu se tu nacházel lžičák, březňačka, čírka obecná a polák velký. Nejspíš zde hnízdily také divoké husy. V Jestřábí se nachází zřícenina hradu na pískovcové skále, ve které hnízdily kolonie kavek. Od Liběchova na sever je krajina písčítá s borovými lesy a žilo zde mnoho zajímavých ptáků, nejvzácnějším byl dytík. Nejspíš to bylo jeho jediné místo výskytu v Čechách. Dytíci hnízdí na holých písčinných mýtinách v lese, které vypadají jako step. Takové místo bylo na jih od Ješovic na kraji lesa a nad úvalem Bunnigl, ale tyto mýtiny byly osety obilím a osázeny stromy a předpokládalo se, že dytíci nejspíš zmizí nadobro. V této krajině bylo možné také zahlédnout méně vzácné volavky, z ostatního ptactva pak mandelíka, doupňáka a hřivnáče, žlunu šedou, zelenou a datla černého.⁶¹

⁶⁰ JONGEPIEROVÁ, I., PEŠOUT, P., a kol. *Ekologická obnova v České republice*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2012. Str. 47-50.

⁶¹ BAUM, J. O útočištích vzácného ptactva. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 79-80.

13.2 K otázce motýla Apollo u nás

Tohoto motýla redakce Krásky našeho domova sledovala s velkým zájmem, neboť v té době se vyskytovaly poslední kusy tohoto druhu. V té době nejnovější statí projednávající tuto otázku byla stat' od prof. H. Rebely pod titulem Zur Rassenfrage von Parnassius Apollo L. in den Sudetenländern⁶² (K otázce poddruhů motýla Parnassius Apollo L. v Sudetech)⁶³ v Annalen des Naturh. Museums in Wien 1920. Hlavní příčinou jeho vymírání byla vášeň nerozumných badatelů, ale také změny terénu, hlavně zalesňování. Z popsanych poddruhů, které v té době už byly raritní, jsou v článku uvedeny tyto:

1. *Parnassius apollo albus* Rbl. u. Rghfr., svahy moravsko-slezských Jeseníků, hlavně jižní okolí Šternberku až k Olomouci.
2. *Parnassius apollo silesianus* Marschner, největší a nejnápadnější ze všech místních forem ze skupiny albus, byla rozšířena na Rabengebirge⁶⁴ u Libavy na jihovýchodním svahu Krkonoš v Pruském Slezsku, ale byla zde v osmdesátých letech devatenáctého století vyhubena.
3. *Parnassius apollo friburgensis* Niepelt, také tehdy již úplně vyhubená forma, která se vyskytovala v Pruském Slezsku na Salzgrundu⁶⁵ u Fürstensteinu⁶⁶ nedaleko Freiburgu⁶⁷ a v údolí Bystřice v Kynově mezi Charlottenbrunnem⁶⁸ a Horní Bystřicí. Obě lokality jsou od Rabengebirge vzdáleny jen 22-25 km, tedy místa výskytu předešlé formy.

V Čechách byl Apollo nejvzácnější, autor uvádí:

4. *P. apollo isaricus*, nalézajícího se u Kamenice u Železného Brodu a také u Semil. Možný byl výskyt také v okolí Jizery.

⁶² Míneňo pohoří. Dnes Krkonoško-jesenická subprovincie.

⁶³ Překlad autorky bakalářské práce.

⁶⁴ Míneňy jsou dnešní Vraní hory.

⁶⁵ Autorka se domnívá, že se jedná o dnešní Szczawno-Zdrój (německy Bad Salzbrunn).

⁶⁶ Míneň je dnešní zámek Książ a přilehlý park, Polsko.

⁶⁷ Míneňo je dnešní město Świebodzice, Polsko.

⁶⁸ Míneňo je dnešní město Jedlina-Zdrój, Polsko.

5. *P. apollo bohemicus* Rbl. byl nalezen ve dvou párcích, pravděpodobně v okolí Teplice-Šenavy.⁶⁹
6. *P. apollo strambergensis* Skala byl omezen jen na okolí Štramberku, zvláště kolem vrcholu Kotouče a okolí Místku. Na obou místech se vyskytoval nanejvýš v jednotlivých kusech, vypudila jej kromě sběratelů také intenzivní těžba v lomu na Kotouči. U Místku nebyl již dlouhou dobu žádný kus chycen.
7. *Parnassius apollo marcomanus* Kammel rozšířený v údolí Dyje v Dolním Rakousku a na jihozápadní Moravě, byl nalezen jen v několika exemplářích. Je možné, že zasahoval až k Jihlavě.
8. *Parnassius apollo mellicus* Stich byl nalezen v jediném exempláři na Libíně u Prachatic, ale nález je zpochybňován a někteří lepidopterologové se domnívají, že zde byl zanesený větrem z Bavorského lesa, což jiní zase popírají, protože *P. apollo* létá těžkopádně a nerad přes velké lesnaté plochy. Jiní se zase domnívali, že zde byl uměle vysazený.
9. *Parnassius apollo ancile* Fruhst pocházel ze Smrčin a byl také chycen u Karlových Varů (Meczeryhöhe u. Pirkenhammeru) a u Oloví (Bleistadt) poblíž Falknova.⁷⁰

Bylo považováno za vhodné v novém zákoně na ochranu přírodních památek prohlásit jasoně červenookého za přísně chráněný druh.⁷¹

13.3 Proč ubývá motýlů?

Lidé si začali všimnout úbytku motýlů. Podmínky potřebné k životu jednoho z vývojových stádií motýlů, tedy housenek, už nebylo lehké splnit. Jsou to fytofágové a mnohé z nich specificky zaměřené na jeden druh rostliny. Velký počet je přivyklý na nerušenou krajinu, kde nezasáhla ruka člověka. Především je problémem mýcení původních lesních porostů a nahrazování jich smrkem nebo osazování teplých vápenatých strání, což tehdy v předešlém roce vedlo k epidemii motýla *Lymantria monacha* (bekyně mniška). Dále

⁶⁹ Míněno je dnešní město Teplice-Šanov.

⁷⁰ Míněn je dnešní Sokolov (do roku 1948 Falknov nad Ohří).

⁷¹ PROCHÁZKA, J. S. K otázce motýla Apollo u nás. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 137.

škodí kácení starých stromů, v jejichž korunách se daří některým housenkám, v kmenech naopak žijí kukly. Mnozí motýli, zejména *Noctua* (dnes *Noctuinae*, osenice), *Geometricha* (dnes *Geometrinae*, zelenopláštníci), vyžadují k životu podrost ve vysokém lese, to se však neslučuje s racionálním lesnictvím, kdy se udržují jen užitkové stromy. Zhoubné je také kácení křovin na okrajích polí, lesů, luk, pastvin, plotů atd. Zejména pak trnek, hlohů, osik, jív a dalších vrb, jež jsou potravou housenek některých baboček, lišajů, ostruháčků, otakárka velkého, bělopásků, přástevníků, *Lasiocampidae* (bourcovití), *Noctuidae* (můrovití), *Geometridae* (píd'alkovití) a microlepidopter. Každým rokem tak mizelo tisíce skupin křovin, to se mělo zohlednit a být považováno za jeden z nejdůležitějších bodů ochrany přírodních památek. Na kulturních rostlinách žije méně housenek než na těch původních. Na hnojené odvodněné louce se nevyskytuje velká škála motýlích druhů, nejvíce se zde vyskytují všude přítomné druhy, z těch zajímavějších je to např. rod *Calocampa* (dnes dřevobarvec, *Xylena*). Velkou překážkou pro mnohé vzácné druhy, včetně endemitů, je vysoušení mokřadů, bažin, rašelinišť a kyselých luk. Na vlochyni (*Vaccinium uliginosum*) žije *Colias palaeno* L. (žlutásek borůvkový) a jeho poddruh *C. p. europome* Esp., v horském podmáčeném terénu modrásek *Lycaena optilete* Knoch (dnes modrásek stříbroskvrnný, *Vacciniina optilete* Knoch), na mokřích loukách *Coenonympha tiphon* Rott. (dnes okáč stříbrooký, *Coenonympha tullia*), *Chrysophanus amphidamus* Esp. (dnes ohniváček rdesnový, *Lycaena helle*), rod *Leucanie* (dnes plavokřídlec, *Leucania*) atd. Dalším problémem mohou být bažantnice, zakládány zpravidla v přírodně bohatších lesních částech, poloparcích a hájích, dále stále více vzrůstající chov koz, požirajících divoké keře a nejvýznačnější porosty bylin. Po zavedení prudkého umělého světla počalo hynout vyčerpáním nebo spálením velké množství nočních druhů. Odstraňováním starých stromů a pařezů jsou hubeny housenky význačných motýlů Sesií (nesytkovití).⁷²

13.4 Sýkory

Sýkory byly z přezimujících ptáků považovány za nejužitečnější, ale taky nejchoulostivější, a proto bylo upozorňováno na nutnost jejich příkrmování. Hned první náledí a zakrytí trhlin v kůře stromů sněhem způsobí přes noc úhyn těchto ptáků. Bylo

⁷² Roubal, J. Proč ubývá motýlů u nás. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 26-27, 37-39.

ale potřeba chránit krmítka před vrabci, jelikož pak na krmítka nelétají králíčkové, střízlíci, červenky, šoupálci a malé druhy datlů. Přivýkání si sýkorek na jedno místo bylo propagováno jako výhoda také pro sadaře, kteří tak mají postaráno o zneškodnění housenek.⁷³

13.5 Chraňme dravců

Ve Vogelschutzbuch od R. Hennicke se píše, aby se krahujci a jestřábi chránili alespoň po část roku. Význam dravců pro hospodářství přírody je ukazován na příkladech od Liebeho. V revíru se hojně vyskytovali krahujci. Jelikož na ně ale byla vypsána odměna, byli horlivě pronásledováni a úplně vyhubeni. Lidé předpokládali, že se tak zvětší počet drobného ptactva, stal se ale opak. Rozmnožily se sojky a ty přepadaly ptačí hnízda, ze kterých nebyly vyvedeny skoro žádná mláďata, a revír zpustnul.⁷⁴

13.6 Je volavka užitečná?

Připomíná se pozorování z Porýní v prosinci a lednu, ve kterém se zkoumaly obsahy žaludků volavek, u kterých bylo nalezeno až 15 myší a žádné ryby. Je tak poukázáno na jejich užitečnost a měla se brát v úvahu jejich ochrana.⁷⁵

13.7 Losos a úhoř

Lososi a úhoři se začali v Čechách vyskytovat méně a předpokládalo se, že mohou úplně vymizet a být na seznamu spolu s medvědem, vlkem a rysem. Hojnost lososa byla kdysi u nás pověstná, ale právě to nabádalo obyvatelstvo k jejich velkému výlovu. Již v 70. letech 19. století byl losos vzácností. Toho se tehdy ujal prof. dr. A. Frič a uměle vysadil lososa do našich řek. Lososi se zde pak pravidelně vraceli a byly zřízeny vytírací stanice. Problém nastal po splavování Labe komorovými plavidly. Ihned potom se lososí tahy zastavily. Byly sice zřizovány lososí průplavy, ale neúčelně, v břehových pilířích, místo v pilířích hlavního proudu. Lososi tak zanechali průplavy bez povšimnutí a svádění

⁷³ PROCHÁZKA, J. S. Sýkory. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 16.

⁷⁴ ANONYM. Chraňme dravců. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 52.

⁷⁵ ANONYM pod šifrou: P---a. Je volavka užitečná? In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51.

červivým proudem se snažili proplout ve středu řeky a rozbili si hlavy o železnou konstrukci jezu. Za tohoto stavu byly veškeré snahy o ochranu lososa v našich vodách marné a lososa bylo nutné považovat za rybu vzácnou. U úhoře je to jinak, táhne proti proudu a umělé překážky mu tolik nevadí, ale násada (monté) se přirozeně nerozdělí tak jako dříve. Při zpátečním tahu sledují proud a zůstávají při břehu. Tady se ale velmi snadno dostane do turbín. Nasazování úhořů z monté, kteří se přivezou z Anglie nebo Německa, bylo snadné. Předpokládalo se, že by mohl být českou rybou budoucnosti, pokud budou navázány dobré styky s Anglií.⁷⁶

13.8 Vymírající pták

V Evropě se vytrácel orlosup bradatý, vymizel už úplně z Alp a zachoval se jen ve Španělsku a na Balkáně. K mršinám přilétá vždy až po supech, jelikož má nejradši morek z kostí, a podle nejnovějších pozorování je to pták zcela neškodný. B. Quantz navrhuje, aby byl tento pták po celé Evropě přísně chráněn, čímž se odhaluje problém ochrany přírody po válce. Vytvoření spolku národů by vedlo ke snadnějšímu projednávání této otázky.⁷⁷

13.9 Vymírající výr

Naturw. Umschau otiskl článek o vymírání výra. Ve střední Evropě už byl považován za nejvzácnější přírodní památku. Na počátku 19. stol. byl v mnohých krajích Německa úplně vyhuben a vyskytoval se pouze v horách Bavorska, v lesích Ibenhorstských a podél polské hranice. I v Čechách, kde býval daleko početnější, byl vzácný. Ještě roku 1858 bylo podle starého výkazu zastřeleno 200 výrů. Nejvíce byl výr ohrožen vybíráním hnízd, aby se mladí ptáci vycvičili loveckým účelům, tedy aby na výrovkách lákali vrány a denní dravce. Po ptácích byla velká poptávka a jejich cena byla vysoká. Také v Prusku výr vymíral a bylo vydáno nařízení k jeho ochraně. Po tomto nařízení mohlo znovu dojít k navýšení jeho počtu, stejně tak jako to bylo u datla černého. Za změněných poměrů,

⁷⁶ ANONYM pod šifrou: LF. Losos a úhoř. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51-52.

⁷⁷ PROCHÁZKA, J. S. Vymírající pták. In *Krásy našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51.

kdy se měly tvořit nové zákony, bylo nutné, aby se k tomu přihlíželo a aby se na tvorbě podíleli také lesníci a odborníci, jinak hrozilo, že zákony budou mít opět mezery.⁷⁸

⁷⁸ PROCHÁZKA, J. S. Vymírající výr. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51.

14 Krása našeho domova 1922, XIV. ročník

V tomto ročníku byla uvedena zpráva, která byla příkladem pro začínající ptačí pozorovatele. V dalším článku R. Maximovič sepsal, jak správně přizpůsobit krajinu pomocí remízů ptactvu. Dále bylo poukázáno na užitečnost racků v zemědělství. Převzata byla také zpráva, která vyzývala k lovu dravých ptáků pomocí výrovků. S touto zprávou redakce periodika Krása našeho domova nesouhlasila a už dříve poukázala na to, jak nekriticky se na dravce často pohlíželo a že otázka dravců nebyla tak jednoduchá. Popírala, že by někde dravci úplně vyhubili ostatní ptáky.

Řešila se také ochrana perlorodky říční, v souvislosti s tím byly vyjmenovány perlorodé oblasti.

V současné době je perlorodka říční kriticky ohroženým druhem. Její výskyt je vázán na povodí horního toku Vltavy (dříve i Otavy), Blanice, Malše a jejich přítoky. Největší středoevropská populace se zachovala v Blanici. Zbytky původních populací přežívají také v přítocích saské Sály, které tvoří státní hranici mezi ČR, Bavorskem a Saskem, výskyt byl zaznamenán také v Jankovském a Kladinském potoce v pramenné oblasti Želivky. Příčinou jejího ústupu je dnes hlavně znečištění vod pesticidy a cizorodými látkami ze zemědělství a lesnictví. Její záchrana vyžaduje obnovení celého pestrého přírodního společenstva, typického pro ekosystém oligotrofních toků.⁷⁹

Dále byly zmíněny návrhy opatření na ochranu včel u cukrovarnického průmyslu a nesouhlasná zpráva se zřízením pražské zoologické zahrady.

14.1 Ptactvo v okolí Zvole u Prahy

Fafejta Razven v článku ukazuje svým víceletým pozorováním přírody u osady Zvole u Zbraslavi a přilehlé vltavské kotliny u Vraného, jak je druhové zastoupení našich ptáků pestré. Popisuje zdejší krajinu, která je průměrně 370 m vysoká, z větší části přeměněná

⁷⁹ MARHOUL, P., TUROŇOVÁ, D. *Zásady managementu stanovišť druhů v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2008. Str. 105.

v ornou půdu s obilím, pící a okopaninami, pak následují listnaté a jehličnaté lesy, louky, zahrady a menší rybníky. Ze stromů jsou nejčastěji zastoupeny: borovice, bříza, smrk, habr, dub, akát, jasan, osika, olše, modřín, klen, babyka, vrba, jívka, lípa, vaz, jeřáb, svída atd. Z keřů: líska, trnka, hloh, šípek, ptačí zob, jalovec, brslen, bez černý, krušina, ostružina a jiné. Lesy i louky jsou částečně vlhké (močálovité). S výjimkou vodního ptactva jsou tu dobré podmínky k hnízdění. Následuje výčet zdejších druhů.

1. Ptáci velmi častě zastoupení: a) stálí: vrabec domácí a polní, pěnkava a koroptev; stěhovaví: špaček, vlaštovka, jiřička.
2. Dostí hojní: a) stálí: chocholouš, kos obecný, strnad obecný, střízlík, sýkora koňadra, modřinka, parukářka, uhelníček a mlynařík, vrána šedá a černá, havran polní, straka, sojka a sova obecná (dnes puštík obecný); b) stěhovaví: rehek zahradní a domácí, červenka, drozd obecný, bělořit, skřivan polní, rorýs, kukačka, ťuhák obecný a čejka.
3. Méně hojní: a) stálí: zlatohlávek (dnes králíček obecný), stehlík, brhlík, šoupálek obecný, žluva zelená a šedá, bažant, sýc obecný (dnes sýček obecný) a nejmenší (dnes kulíšek nejmenší), sova pálená a krahujec; b) stěhovaví: sedmihlásek, pěnice slavíková, podkřovní, popelavá a černoohlávek, konipas bílý a žlutý, linduška lesní, propáska čili pištěk (dnes strnad luční), konopka, krutihlav, ťuhák menší a poštolka.
4. Řídce, ale každoročně zde hnízdící: a) stálí: králíček ohnivý, zvonek, čížek, dlask, křivonoska obecná (dnes křivka obecná), datel černý, strakapoud velký, malý a prostřední, sýc rousňák (dnes sýc rousný), kalous a káně lesní; b) stěhovaví: rákosník bahenní, zelený a menší, pěnice vlašská, brávník, drozd skalní, slavík, linduška luční, skřivan lesní, strnad zahradní, sýkavka, zvonohlík, budníček větší a menší, modráček obecný a běloskrvnitý, lejsek šedivý, bramborníček hnědohrdlý a černohrdlý, lelek, vlha, žluva, křepelka, holub hřivnák a ťuhák šedý.
5. V některých letech zde hnízdící: rákosník obecný, linduška rolní (dnes linduška úhorní), kvíčala, skorec vodní, mandelík, holub doupňák, tetřívka, jeřábek, chřástal polní, ledňáček, sluka lesní, lyska černá, kachna divoká, slípka, ostříž a včelojed.
6. Ptáci, jejichž hnízdění zde je sporné (někteří udávají, autor sám je ale nepozoroval): hýl obecný, jikavec, šoupálek zední, čечetka a dudek.
7. Ptáci, jež z blízkých hnízdišť sem často zalétají: racek chechtavý a břehule.

8. Ptáci na tahu se zde objevující: čáp bílý a černý, husa polní, velká a berneška, kachna chocholatá (dnes polák chocholačka), ostralka, kulík obecný (dnes kulík zlatý) a říční, dudek a slavík uherský (dnes slavík tmavý).
9. Zimní hosté zde někdy pozorovaní: jikavec, pěnkava podhorní (dnes pěnkavák sněžný), čečetka, hýl, ořešník, brkoslav, kvíčala, sova pustovka (dnes kalous pustovka), sněžní (dnes sovice sněžní) a bělavá (dnes puštík bělavý).
10. Jiní, zde pozorovaní nebo ulovení ptáci: potápka, roháč velký, rybák obecný, dytík, luňák červený, sokol obecný, jestřáb a pilich.

Tato výpověď byla zveřejněna jako ukázka drobné, ale o to důležitější místní ornitologické práce, která mohla být podkladem k účinné ochraně ptactva.⁸⁰

14.2 Návrh zákonného opatření na ochranu perlorodky

Perlorodka říční byla rozšířena v povodí Vltavy a Otavy, ale na jednotlivých místech vyhynula v důsledku znečištění vody továrnami a alkalizovaným vápnem. Také byla lovena a to nejen pro perly, ale i jako návnada pro ryby a raky. Vymizela v části toku Otavy pod Sušicí, Otavy pod Strakonícemi, ve Volyňce od Volyně až do Strakonic, na horní Vltavě u Ferchenheide,⁸¹ pod Lučovicemi a pod Krumlovem až po Budějovice, kde se zase objevovala od Hluboké až ke Zvíkovu. Přesnější určení perlorodých lokalit v Čechách, na Moravě, Slezsku a Slovensku nebyla. Existence perlorodky nebyla možná ani v povodí Horního Labe, Úpy a Metuje (kromě některých přítoků), v povodí Cidliny, Jizery a Ohře, byla možná ve pstruhových přítocích Radbuzy, Mže a v Úhlavě. Množství perlorodek nebylo možné považovat za výnosné, co se týkalo sběru perel. Jejich ochrana byla považována za důležitou proto, aby nebyl vyhuben svou biologii tak význačný druh. V souladu s rybářským zákonem z roku 1883 byl tak vydán úplný zákaz lovu perel vyhláškou zemské politické správy dne 23. června 1913 č. 7-344/21. Časem se ukázalo, že vyhláška nebyla dostačující a nezabránila hromadnému hubení perlorodky. Morava takové nařízení neměla. Autor článku navrhoval, aby citované nařízení bylo zrušeno a bylo přijato

⁸⁰ FAFEJTA, R. Ptactvo v okolí Zvole u Prahy. In *Krásy našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 87-88.

⁸¹ Míňena jsou dnešní Borová Lada.

nové pro celou republiku nebo aby příslušné zemské správy doplnily své vyhlášky. V článku je zveřejněný samotný návrh úprav od autora článku, F. Kafky.⁸²

14.3 Remísy – útulky ptactva

Rudolf Maximovič ve svém článku rozdělil ochranu ptactva na zákonitou a opatrování životních podmínek. Patří zde budování hnízdišť, příkrmování v zimě a ochrana před škůdci. Dále rozepsal způsob, jakým se mají zřizovat hnízdiště. Je potřeba vzít v úvahu typy ochranných porostů a pro dutinné ptáky budky. Ochranné porosty mají být pro ptáky co nejpřirozenější a co nejvíce podobné porostům pralesního typu. Podle způsobu, který byl zaveden v Německu (Hans von Berlepsch), se postupuje při zřizování ptačích útlků takto:

1. Pozemek se na podzim hluboko zorá a v hrubých brázdách se tak ponechá přes zimu, aby byla půda dobře promrzlá. Brzy z jara se do půdy zasadí hloh ve vzdálenosti 80-100 cm podle kvality půdy pro řadu i sadbu. Každá dvanáctá rostlina by měla být červený nebo lesní buk. Mezi to případnou ne příliš stínící vysoké stromy, zejména pak duby a jeřáby. Jiné stromy, které na pozemku stály již dříve, se mohou ponechat, pokud vyhovují účelu. Tento porost se má obklopit šípkovou růží ve 2-3 řadách ve vzdálenosti 50 cm. K dokonalému vývoji je nutné častější zalévání a pletí.
2. V druhém roce se pěstují mezi křovinami *Ribes grossularia* (srstka angrešt), *Ribes alpinum pumilum* (meruzalka horská), *Lonicera tatarka* (zimolez tatarský), *Ligustrum vulgare* (ptačí zob obecný) a jednotlivě jalovec případně nízké smrky (*Picea excelsa Remonti*). Jehličnatým stromům je potřeba nechat kolem okraj 1-1,5 m, aby neprosýchaly. Ptačí útulek je zalesněn a ponechá se podle kvality půdy 3-5 let vyvíjet.
3. Po této době se seřezou všechny dřeviny, výjimkou jsou jen stromy přímo nad zemí. Tím zhoustne porost pomocí odnoží. Již v této fázi je místo u ptáků velmi

⁸² KAFKA, F. Návrh zákonného opatření na ochranu perlorodky. In *Krásy našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 120-122.

oblíbené, je ale zvykem v šestém až osmém roce porost ještě jednou prořezat. Ponechají se na 5-6 kroků jednotlivá křoví a odnože se v různé výšce (0,5-2 cm) nad zemí seříznou. To musí být provedeno nad „spícím očkem“ v zimě. Novými výhony se tak vytvoří přeslenovité výhony a ty se později prořezávají, čím více se větví.⁸³

14.4 Draví ptáci v okolí Prahy

V jednom nezmiňovaném pražském deníku se objevila zpráva, která je citována také v periodiku *Krása našeho domova*. Oznamuje, že v jiných zemích ve velkých sadech jako je u nás Královská Obora, jsou zavedeny na ochranu menšího ptactva tzv. výrovny. Často bylo možné spatřit dravce letícího z Královské Obory s menším ptákem ve spárech. V okolí Prahy bylo dravců dost, jelikož je nikdo nehubil, a hrozilo, že v Oboře vymizí malé ptactvo úplně. Nejlepším místem k lovu dravého ptactva mohlo být návrší nad Trojou, kde bylo možné chodit s výrem na čekání. Místo pro střelce muselo být na zemi upraveno tak, aby nebylo vidět, jen tak bylo možné dravce přilákat na dostřel.⁸⁴

14.5 Užitečnost racků

Hospodářské důvody k ochraně přírody byly působivější než ty ideálové. Jeden takový hospodářský důvod přináší *Umschau* č. 40 v r. 1921. V Lauerhofu si lidé stěžovali na velmi špatnou úrodu, která byla z velké části způsobena rozmnožením ponrav. Příčinou byl veliký úbytek racků, kteří byli střeleni a jsou jim vybírána vejce. Dříve jich tu bylo daleko více a jejich nejdůležitější potravou byly ponravy.⁸⁵

14.6 Ochrana včel

Včelaři si stěžovali, že k podnikům, ve kterých se vyrábí nebo zpracovává cukr, se včely ze sousedních úlů nechají přilákat a následně hynou. Tím bylo včelařství značně poškozeno. Nebyl tak ochuzen pouze včelařský výdělek, ale také zemědělství samotné,

⁸³ MAXIMOVIČ, R. Remísy – útulky ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 35-36.

⁸⁴ ANONYM pod šifrou: P. Draví ptáci v okolí Prahy. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 133.

⁸⁵ PROCHÁZKA, J. S. Užitečnost racků. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 30.

jelikož včely přenáší pyl na květy značného množství zemědělských, zahradnických a ovocnářských rostlin. Doporučovalo se zavést tato opatření: nevykládat volně otevřené nádoby se sladkými látkami, to platilo i pro nádoby prázdné, ale nevyčištěné; v podnicích, kde se manipuluje se sladidly, bylo nutné okna vyplnit hustou drátěnou sítí, vchody opatřit ochrannými dveřmi a aby prodej cukrovinek v otevřených stáncích byl dovolen s použitím uzavřených nádob.⁸⁶

14.7 Zahrada zvířat

Objevila se zpráva převzatá z Rudého práva, která upozorňuje na to, že plán výstavby nové zoologické zahrady je jen plýtváním veřejných peněz pro libost několika jednotlivců, kteří barbarsky chtějí vyjmout zvířata ze svého přirozeného prostředí, aby vzdělávali lid v době, kdy lze využít např. filmu. K tomu chtějí zabrat velký pozemek, který by bylo možné použít k důležitějším účelům. Šlo jen o napodobování obyčeje západních metropolí.⁸⁷

⁸⁶ ANONYM. Ochrana včel. In *Kráska našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 30.

⁸⁷ ANONYM. Zahrada zvířat. In *Kráska našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 82.

15 Krása našeho domova 1923, XV. ročník

V tomto ročníku byla zmíněna nutnost ochrany ledňáčka, který byl považován za škodnou. Dále je zde výčet českých obojživelníků a plazů a možné příčiny jejich úbytku.

V článku o ochraně želvy evropské (dnes želvy bahenní) byla rozebírána její sporná původní místa výskytu a její nesnadná ochrana.

V současné době je želva bahenní kriticky ohrožený druh a původnost tohoto druhu v České republice nelze zpochybnit. Která místa výskytu jsou původní, se však neví. Během 20. století docházelo pouze k nálezům několika izolovaných exemplářů nejasného původu nebo vysazených či uprchlých ze zajetí. Po staletí navíc probíhaly importy trvající doposud. Lokality výskytu lze rozdělit na prokazatelně nepůvodní (to jsou místa v jižních, středních a pravděpodobně ve východních Čechách) a lokality s možným výskytem původních i nepůvodních jedinců (okolí řeky Odry, Vidnava v oblasti severní Moravy a Slezska, moravské úvaly na střední a jižní Moravě, oblast Dyjsko-svratecká a okolí řeky Bečvy; moravské lokality na horních tocích řek a z pahorkatin jsou zřejmě nepůvodní). Od roku 1960 by bylo možné jako autochtonní označit jen příhraniční lokality na jižní a severní Moravě a ve Slezsku, kde lze předpokládat návaznost na areál v polském Slezsku v povodí Odry, případně na populaci v Dunajské nivě.⁸⁸

15.1 Ochrana českých obojživelníků a plazů

Počátek českého výzkumu obojživelníků a plazů se datuje do konce 18. století, ale ani do roku 1923 nebylo ještě pojednáváno o vlivu lidské činnosti na tyto živočichy. Autor rozebírá možné příčiny, které by vedly k jejich ztrátě.

Mlok obecný by mohl být ohrožen přeměnou lesní kultury nebo vykácením lesa. Autor ale píše, že záleží, jak velká část lesa by to byla, jelikož mlok je schopný se stěhovat. Jeden z našich skokanů, žába rašelinná (dnes *Rana arvalis* Nils., skokan ostronosý) byl ohrožen

⁸⁸ MIKÁTOVÁ, B., VLAŠÍN, M., ZAVADIL, V. *Atlas rozšíření plazů v České republice*. Brno, Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2001. Str. 23-30.

využíváním rašelinišť a jejich vysoušením. Podle autora se tento skokan měl chránit, v Čechách byl do té doby bezpečně určen jen u Soběslavi a Jindřichova Hradce.⁸⁹ Skokani hnědí byli v oblibě jako pochoutka, tato móda se ale postupně vytrácela. Zelení skokani byli považováni za škodlivé z důvodu požírání malých ryb a plůdků, autor ale poznamenává, že praktický ohled převažuje nad jejich škodlivostí. Také ropuchy, jinde prodávané na trzích majitelům zahrad pro jejich užitečnost, byly u nás majiteli zahrad hubeny, jelikož byly schopné lovit včely. Z nejvíce pronásledovaných zvířat byli hadi, jelikož se lidé domnívali, že jsou všichni jedovatí, ale také slepýš, považovaný za hada. Ještěrky pro svůj rychlý pohyb loveny tolik nebyly, autor ale zaznamenal jejich značný úbytek. Za všeobecnou příčinu autor považoval zalesňování dříve holých strání (pro sluncemilné ještěrky) a úpravu kamenitých strání (pro slepýše, užovku hladkou a obecnou).⁹⁰

15.2 Ledňáček

Ledňáček byl často považován za škůdce, obzvlášť tam, kde byli pstruzi. Autor naopak upozorňoval na nutnost jeho ochrany, jelikož jím způsobené škody nebyly tak velké, aby lidé museli vyhubit ptáka s krásným peřím. Většinou loví malé bezcenné ryby.⁹¹

15.3 Ochrana želvy evropské *Emys orbicularis* L. v praxi

Autor považoval za důležité respektovat biologii želvy evropské (dnes želva bahenní) pro její účinnou ochranu. Švédský badatel Clos Kurek se zabýval rozšířením želvy evropské ve Švédsku, Dánsku a sousedních zemích a jejím vymíráním. Za příčinu jejího vymírání považoval změnu klimatu, která nastala v postglaciálním období a zamezuje vývinu vajíček. Příčinou vymírání želv v jiných, německých krajích, byla podle R. Lauterbona přeměna rašelinišť ve vlhké louky. Dále bylo příčinou jejich lovení, jelikož

⁸⁹ V té době nebyl zmapován výskyt všech obojživelníků a plazů. Stejně tak se uvažovalo o možné ochraně ještěrky zelené, ačkoliv její rozšíření bylo málo známé.

⁹⁰ ZÁLESKÝ, M. Ochrana českých obojživelníků a plazů. In *Krása našeho domova*, roč. 15 (1923), str. 43-46.

⁹¹ ANONYM. Ledňáček. In *Krása našeho domova*, roč. 15 (1923), str. 103.

sloužily jako postní pokrm, a meliorace. Dříve byly želvy z Německa dováženy do Čech ve velkém počtu na panské rybníky převážně v jižních Čechách, což už nebylo nadále možné. Na území republiky se želva vyskytovala v Podunají a v Poodří. Bylo těžké určit, kde byla v Čechách želva původní. Želva evropská se měla prohlásit za chráněnou v určitých oblastech jejího rozšíření podle zákona o ochraně přírodních památek. Neměl být dovolen její lov a ničení míst jejího výskytu. Z důvodu opouštění močálů želvami v noci bylo důležité, aby jejich chráněná oblast byla rozsáhlá a podél toků. Rozutečení želv bylo možné zabránit nízkým dvojitým oplocením. Hrozily však povodně, které také narušují jejich přirozené prostředí. Regulace toku, zabraňující potopám, nemusela být na škodu, pokud by se zanechala slepá ramena a tůňe.⁹²

⁹² ZÁLESKÝ, M. Ochrana želvy evropské *Emys orbicularis* L. v praxi. In *Krásy našeho domova*, roč. 15 (1923), str. 61-63.

16 Krása našeho domova 1924, XVI. ročník

V tomto ročníku se opět zvířata více dělí na užitečná a škůdce. Československo schválilo úmluvu z Paříže o ochraně užitečného ptactva v zemědělství. Za škodnou byla nově označena pěnkava, která se příliš rozmnožila kvůli nedostatku dravců a měla být v novém zákoně na ochranu druhů vynechána.

Naopak měl být do něj zařazen drop velký.

Ten je v současné době celosvětově ohroženým. V roce 2013 bylo za posledních 15 let jeho hnízdění v České republice prokázáno jen v roce 2006. Díky populaci v Rakousku by mohl být zaznamenán jeho návrat na naše území. Je vázaný na sušší step a jeho vymizení na Znojemsku bylo způsobeno především z přechodu z pěstovaných nízkých plodin (vojtěška, řepa) ke kukuřici a slunečnici a z nedostatku potravní nabídky.⁹³

Změnil se náhled na jezevce a vydry, kteří už nebyli považováni za škodnou, ale jejich počty se zúžily. Jezevec i vydra měli být označeni za chráněné, ochrana vydry ale byla komplikovaná.

Jezevec je dnes víceméně celoplošně rozšířený a nepotřebuje zvláštní zákonnou ochranu.⁹⁴ Vydra v dřívějších dobách nejspíše obývala celé území České republiky, ale během 20. století došlo k výraznému úbytku z důvodu pronásledování a změn v krajině. V 70. a 80. letech obývala pouze oblast jižních Čech a přilehlou část Českomoravské vysočiny. Od 90. let se začala vlivem zlepšujících se podmínek opět šířit a nyní je trvale osídlena i oblast Beskyd, Jeseníků a Litovelského Pomoraví. Ve vnitrozemí obývá oblasti s pahorkatinami.

⁹³ ZÁMEČNÍK, V. *Metodická příručka pro praktickou ochranu ptáků v zemědělské krajině*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2013. Str. 23-25.

⁹⁴ ANDĚRA, M. *Velcí savci v České republice. Rozšíření, historie a ochrana*. 2. Šelmy. Praha: Národní muzeum, 2009. Str. 75.

Rozsáhlejší oblasti bez jejího výskytu jsou pouze nížiny jižní Moravy, oblast Doupovských a Krušných hor a Podkrušnohoří až po dolní Poohří.⁹⁵

Dále je v časopise zmínka o kamzících ve Vysokých Tatrách, jejichž odstřel byl zde zakázán.

Na naše území byl kamzík dovezen počátkem 20. století. Byl v oborách v severních Čechách a na severozápadní Moravě, kde se dodnes volně vyskytuje a na našem území není předmětem zákonné ochrany.⁹⁶

Jako výzva pro ostatní působila zveřejněná zpráva o umístění čapího hnízda, které bylo ihned osídleno a po mnoho let v něm bylo hnížděno.

Dále Miloš Záleský popsal bobří domek na rybníce Rožmberku, kde byli vyhubeni poslední bobří. Domek se měl zachovat jako památka.

Bobr byl vyhuben jako cenný zdroj kožešiny, ale byl loven i pro maso, výměšek jeho řitních žláz a kvůli škodám způsobených na hrázích rybníků. V oblasti Litovelského Pomoraví byl na začátku 90. let 20. století repatriován, ale už předtím se na území ČR začali bobří šířit z okolních zemí. V současné době dochází k postupnému nárustu jeho početnosti.⁹⁷

16.1 Poslední útočiště českých bobrů u Třeboně

Poslední pár bobrů v Čechách vyhynul roku 1882 na rybníce Rožmberku v tzv. bobřím domku. Byla to kamenná obdélníková ohrada ve výši dospělého člověka, jednu její delší stěnu protínaly dveře ze dřeva, zevnitř asi do poloviny pobité plechem (opatření proti

⁹⁵ MARHOUL, P., TUROŇOVÁ, D. *Zásady managementu stanovišť druhů v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2008. Str. 23.

⁹⁶ ANDĚRA, M. *Velcí savci v České republice. Rozšíření, historie a ochrana*. 1. *Sudokopytníci (Artiodactyla)*. Praha: Národní muzeum, 2009. Str. 61-65.

⁹⁷ MARHOUL, P., TUROŇOVÁ, D. *Zásady managementu stanovišť druhů v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2008. Str. 9.

hlodání). Při užších stěnách se nalézaly kobky pro bobry, které měly výběhy do ohrady. Pro lidi byly kobky přístupné otvorem v jejich stropě. Uvnitř ohrady se nalézal obdélníkový bazén a celý vnitřek ohrady byl rozdělený přehradou na dvě části. Byla zachována také odtoková a přítoková roura. Miloš Záleský zpracovával paměti těch, kteří si bobry ještě pamatovali, a také jel prozkoumat onen bobří domek r. 1923 a sepsal podrobné poznámky o tehdejšímu stavu této stavby. Požádal pak úřady, aby se zasadily o restauraci této stavby. Dostalo se mu ale odpovědi od Klubu československých turistů, že domek není původní a je nevýznamný. Ministerstvo školství a národní osvěty jeho význam uznalo a snahy o jeho zachování pokračovaly.⁹⁸

16.2 Poznámky k ochraně našich šelem

Miloš Záleský se v článku vyslovil pro ochranu jezevce a vydry. Ačkoliv byl jezevec považován za škodnou zvěř, škoda, kterou způsobí, je nepodstatná. Úbytek jezevce je známý již od roku 1872, kdy to zaznamenal prof. dr. Antonín Frič. Z velké části se jezevec lovil pro zábavu. Také někteří myslivci se vyslovili pro ochranu jezevce a uznali, že není škodnou.

Vydra se stala ještě vzácnější. Autor článků si uvědomoval, že ochrana vydry byla obtížněji proveditelná, nejednalo-li by se o chráněná území, ale chtěl poukázat, co je potřeba promyslet. V obhospodařovaných vodách byla považována za škodnou, stejně tak v řekách, kde by ji majitelé řek (jednotlivci a rybářské kluby) pro její velkou spotřebu ryb trpěli. U rybníků se vydry nezdržují dlouho a táhnou dál. Vydra se nelovila jen z důvodu škody, kterou napáchala, ale také pro kožešinu. Z těchto důvodů pro vydru v Čechách nezbývalo moc místa. Bylo však nutné se ptát, když vydra z krajiny mizela velkou rychlostí, jak jednoho z největších lovců ryb chránit. Budoucí otázka ochrany vydry tak byla výzvou, zvláště pokud by se nepodařilo znovu zarybnit vody, oč se tehdy všichni snažili.⁹⁹

⁹⁸ ZÁLESKÝ, M. Poslední útočiště českých bobrů u Třeboně. In *Krása našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 44-45.

⁹⁹ ZÁLESKÝ, M. Poznámky k ochraně našich šelem. In *Krása našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 81-82.

16.3 Ochrana dropa na Slovensku

V souvislosti s objevením dropa v pražských zvěřincích požádal Svaz Ministerstvo školství, aby se postaralo o jeho ochranu. Ministerstvo šk. sdělilo, že v roce 1922 pod č. 59628/22 Ministerstvo zemědělství požádalo o alespoň dočasnou a místní ochranu tohoto ptáka na Slovensku a jižní Moravě. K vyřízení nedošlo a návrh se plánovalo projednat při zpracování nového zákona o myslivosti.¹⁰⁰

16.4 Zákaz odstřelu kamzíků ve Vysokých Tatrách

23. března 1923 ustanovilo Ministerstvo školství a národní osvěty ve srozumění s Ministerstvem zemědělství určité rezervace ve Vysokých Tatrách, kde měl být kamzík chráněný.¹⁰¹

16.5 Čapí hnízdo v Malšovicích u Hradce Králové

V dubnu 1893 odpočívalo na loukách mezi Malšovicemi a Svinary hejno dvaceti čápů. Josef Jelínek dal upevnit starý ouhrabeční koš na vrchol topolu a jeden pár čápů se oddělil a trvale zde uhnízdil. Od té doby se vraceli každý rok a odchováli 3-4 mlád'ata.¹⁰²

16.6 Neobyčejné rozmnožení pěnkavy

V jižních Čechách došlo k velkému rozmnožení pěnkavy (*Fringilla coelebs* L.) a stala se škodnou pro ostatní ptactvo. Hnízdící pár pěnkav okupuje určitý strom, na kterém zahrní, a v okolí nestrpí další ptáky. Pokud můžou, postaví se jim na odpor a samec je pak zuřivě pronásleduje. V hospodářských lesích byla pěnkava považována za škodnou, jelikož uštípne velké množství klíčících rostlin a bylo nutné ji střílet. Toto rozmnožení bylo způsobeno hlavně nedostatkem dravců. Z těchto důvodů by pěnkava neměla být zařazena v chystaném nařízení o ochraně ptactva.¹⁰³

¹⁰⁰ ANONYM. Ochrana dropa na Slovensku. In *Krásy našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 15.

¹⁰¹ LÁB, J. Zákaz odstřelu kamzíků ve V. Tatrách. In *Krásy našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 52.

¹⁰² JELÍNEK, J. Čapí hnízdo v Malšovicích u Hradce Králové. In *Krásy našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 30.

¹⁰³ ZÁLESKÝ, M. Neobyčejné rozmnožení pěnkavy. In *Krásy našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 87.

16.7 Ochrana ptactva - Mezistátní úmluva

8. listopadu 1923 ministerská rada potvrdila, že vláda Československa schvaluje úmluvu z Paříže ze dne 19. března 1902 o ochraně užitečného ptactva v zemědělství.¹⁰⁴

¹⁰⁴ WIRTH, Z. Ochrana ptactva – Mezistátní úmluva. In *Krásy našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 29-30.

17 Krása našeho domova 1925, XVII. ročník

V XVII. ročníku jsou uváděny ohrožené druhy naší fauny. Dále se pokračuje s výčtem našich šelem a jejich ohrožení. Mnoho jich bylo stále loveno pro jejich kožešinu.

Nejohroženější ze zmíněných šelem v ČR je dnes medvěd hnědý, který se zde nyní vyskytuje v několika kusech, a norek evropský, který je od 19. století vymizelý z neznámých důvodů. Od 90. let 20. století běží celoevropský záchranný program (European Mink EEP Programme) zaměřený výhledově i na reaklimatizaci norka evropského do vybraných oblastí Evropy. Zapojeny jsou i některé naše instituce (Stanice ochrany fauny v Pavlově u Ledče nad Sázavou, Zoologická zahrada Děčín, Zoopark Chomutov), avšak úspěšné výsledky chovu jsou ojedinělé. Obnovení volně žijících populací v našich podmínkách je v nejbližších desetiletích velice nepravděpodobné.¹⁰⁵ Farmami zde byl zavlečen norek americký, který se zde nadále šíří.¹⁰⁶

Vyšlo také pokračování článku o obojživelnících a plazech v Československu, tentokrát na Moravě, ve Slezsku a Podkarpatské části. Zmíněny byly i druhy, jejichž výskyt byl sporný a nebyl ověřený.

17.1 Ochrana obojživelníků a plazů na Moravě, ve Slezsku a Podkarpatské části republiky

Morava byla, co se týče obojživelníků a plazů, druhově rozmanitější než Čechy, ale byla méně prozkoumanou. Lépe prozkoumané a zmapované bylo Slovensko. Nacházelo se zde několik druhů, o jejichž výskytu byly vedeny spory. Ve staré literatuře je tak do Sudet a Karpat řazen mlok vraný (dnes *Salamandra atra*, mlok černý), který ale už v té době nebyl potvrzen. Dále byla uváděna želva řecká (*Testudo graeca*, dnes želva žlutohnědá), která byla zaznamenána r. 1916 v Hodoníně. Jelikož se zde nachází také některé druhy

¹⁰⁵ ADAMOVIČ, J., CHOBOT, K., a kol. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2017. Str. 157.

¹⁰⁶ ANDĚRA, M. *Velcí savci v České republice. Rozšíření, historie a ochrana. 2. Šelmy*. Praha: Národní muzeum, 2009. Str. 41-42.

jihoevropského hmyzu, mohlo se zdát, že byla původní. Příznivé klimatické podmínky mohly zapříčinit její rozmnožení po jejím vysazení. Záhadný byl také výskyt zmije písečné (*Vivipera amnodytes*)¹⁰⁷ na Moravě. V 80. letech 19. st. byla nalezena západně od Šubířova a jeden exemplář, uschovaný ve sbírce chlapecké měšťanské školy v Bystřici p. Hostýnem, byl chycený na Javorníku. Dalším druhem byla užovka *Zamenis gemonensis* (dnes štíhlovka žlutozelená, *Hierophis viridiflavus*), která byla uváděna v moravsko-slezských Sudetech a v Malých Karpatech na Slovensku. Bližší prozkoumání potřeboval také čolek karpatský (*Triton montandonii*, dnes *Lissotriton montandoni*) v Oderských horách na Moravě, kde byl nalezen jen jediným badatelem. V Karpatech byl ale hojný. Dále bylo nutné prozkoumat výskyt ještěrky zední u Znojma na Moravě a Košic na Slovensku. Pravděpodobně se na Slovensku vyskytovala zmije rákošská (*Vipera ursinii*), jejíž výskyt v Čechách prozkoumán nebyl. Z ochrannářského hlediska byly zajímavé následující druhy: želva evropská (dnes želva bahenní), na Slovensku krátkonožka uherská, ještěrka zední, z hadů pak užovka Aeskulapova, *Coluber longissimus* (dnes užovka stromová) a užovka *Zamenis gemonensis* (dnes štíhlovka žlutozelená), z obojživelníků čolek karpatský, případně mlok vraný (dnes mlok černý).¹⁰⁸

17.2 Na ochranu zvěře

Již před válkou byl pozorován úbytek zvěře. Tehdy se z řad myslivců objevovaly obavy, aby některé druhy nebyly zcela vyhubeny. Vlk, medvěd, kočka divoká, rys, bobr a prase divoké byli v Čechách vyhubeni v 19. stol. a tomuto konci se blížil také jezevec, liška, ježek, jelen, srnec, zajíc, koroptev, tetřev, tetřívka a bažant. Jelen se udržoval uměle ve velkých, většinou ohrazených lesích, např. v Brdech, rovněž také srnec, daněk a muflon. Na jejich užitek se myslelo málo, spíše se na ně poukazovalo jako na škůdce a byli stříleni pro zábavu.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Nezaměnit s dnešní zmijí písečnou, *Cerastes vipera* a zmijí růžkatou, *Vivipera amnodytes*.

¹⁰⁸ ZÁLESKÝ, M. Ochrana obojživelníků a plazů na Moravě, ve Slezsku a Podkarpatské části republiky. In *Krásy našeho domova*, roč. 17 (1925), str. 100-102.

¹⁰⁹ RAUŠAR, F. Na ochranu zvěře. In *Krásy našeho domova*, roč. 17 (1925), str. 26-27.

17.3 Poznámky k ochraně našich šelem

Pokračování článku, jehož první část byla o jezevci a vydře. Autor poznamenal, že výčet následujících šelem se zaměřil na jejich výskyt v Čechách, jejich výskyt v Karpatech byl známý.

Liška byla považována za zvíře, které nebylo možné vyhubit, pokud zůstane alespoň trochu přirozený ráz lesa. V lesích, kde je jen borůvčí a kmeny borovic nebo smrků a hojní výletníci, se liška nevyskytuje. Pro chov lovné zvěře je škodnou a také má cennou kožešinu, její odstřel byl tedy častý. Předpokládalo se, že až bude lišek málo, bude to pohnutkou k chovu lišek jako v Severní Americe lišky šedé.

Kuna lesní (*Mustela martes L.*), kuna skalní (*Martes foina L.*) a tchoř (*Mustela Putorius putorius L.*) byly často vyskytující se šelmy. Kuna lesní je hojnější v jižní listnaté části Čech, kde je naopak méně častá kuna skalní. Všechny tři šelmy byly hledány pro svou kožešinu a byly hubeny jako škodná. Jejich vymření ale nehrozilo, jelikož žijí skrytě a jsou opatrné.

Lasice (*Putorius vulgarit Briss.*) a hranostaj (*Putorius nivalis*) byli škodnou a byli pronásledováni. Bylo jich mnoho a žijí skrytě, jejich vyhubení nehrozilo. Pár lesníků je nelovilo, jelikož poblíž stavení loví myši.

Medvěd hnědý (*Ursus arctos L.*) byl v Čechách vyhuben roku 1856, kdy byl zastřelen poslední exemplář v Želnavském revíru. Zda byl opravdu poslední, nebylo jisté, jelikož stopa byla pozorována ještě r. 1864.

Norek (*Mustela lutreola lutreola L.*) byl v Prusku chráněný zákonem. Tato ochrana ale nebyla tolik účinná, jelikož se často chytil do pastí na škodnou. V Čechách byl velmi vzácný. Patřil mezi živočichy, kteří mohli být chráněni jen v rámci rezervací. V Čechách byly známy tři exempláře: dva v Národním Muzeu (první neznámé české lokality a data,

druhý z r. 1896 z bažantnice u Jindřichova Hradce) a jeden v Ohradě u Hluboké, chycený r. 1843 do padáku nalíčeného na kuny.¹¹⁰

¹¹⁰ ZÁLESKÝ, M. Poznámky k ochraně našich šelem. In *Krásy našeho domova*, roč. 17 (1925), str. 82-83.

18 Krása našeho domova 1926 XVIII. ročník

V tomto ročníku byly zoologické články týkající se pouze opakovaných informací jako je např. přikrmování ptáků v zimě, potom úvahy a ochrana v zahraničí.

19 Krása našeho domova 1927, XIX. ročník

K XIX. ročníku byl poprvé od 4. čísla přiložen věstník Spolku k ochraně zvířat s názvem Ochrana zvířat. Redakci vedla Pavla Moudrá. Zabýval se především tématy týrání zvířat, jako je surové zacházení s husami a tažnými psi, ale také upozorňoval na dávání náhubků psům apod.

Dále se v XIX. ročníku objevily dvě zmínky o vymizení ledňáčka a jedna o výskytu lelka lesního v jižních Čechách.

V této oblasti byl hlášen pozitivní monitoring lelka i v roce 2011.¹¹¹

V době vydání XIX. ročníku se pomýšlelo na nové zákony na ochranu přírody a s tím souvisela také zpráva, která upozorňovala na nutnost zachování remízů při provádění pozemkové reformy. Mělo to být ošetřené zákonem.

19.1 Lesní reforma a užitečné ptactvo

Ústav pro použitou ornitologii Masarykovy akademie práce v Brně a Svaz československých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Praze upozornil Státní pozemkový úřad, ministerstva a některé odborné korporace a instituce na nutnost zachování a udržení tehdejších remízů při provádění pozemkové reformy zejména lesní. Tato místa byla důležitými přirozenými ptačími hnízdišti a úkryty pro zvěř. Dříve rozsáhlé pozemky spravoval jeden majitel, to pak bylo považováno za nevýhodné a pozemky se rozdělily s menší plošnou výměrou většímu počtu jedinců. Předtím nezáleželo na malých částech půdy, které zbyly a nebyly obhospodařovány, nově se ale nový majitel, který půdu získal často na drahý úvěr, snažil zkultivovat co nejvíce půdy a rušil co nejvíce remízů. Byl prokázán velký užitek ptactva v ochraně rostlin a kultur proti škodlivému hmyzu, i proto bylo nutné se touto otázkou zabývat a zohlednit i v zákonech.¹¹²

¹¹¹ HORA, J., a kol. *Monitoring druhů. Přílohy i směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2011-2013*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2018. Str. 154-158.

¹¹² RAŠEK, J. Lesní reforma a užitečné ptactvo. In *Krása našeho domova*, roč. 19 (1927), str. 117.

19.2 Lelek kozodoj

Mezi Bechyní a Koloměřicemi leží Dubový vrch, kde se jednoho večera napočítalo až 20 lelků. Jejich široce rozeklaný zobák poukazoval na jeho užitečnost, ale někteří ho považovali za dravce. Kromě lelků byli častým terčem při čekané také ledňáčci, kteří u potoka Bylinky už téměř vymizeli.¹¹³

19.3 Ornitologická pozorování u Milevska

Nad lesy Schwarzenberské obory u Milevska bylo už po dva roky možné pozorovat orla říčního. Přilétal téměř pravidelně v dubnu, červenci a září. Nové zde byly také dva páry křivek hnízdicích ve smrkovém lese v sousedství obory. Naopak ledňáček z krajiny mizel, nejspíš to bylo kvůli povodni, která zatopila hnízda.¹¹⁴

¹¹³ PEKÁREK, V. Lelek kozodoj. In *Krásy našeho domova*, roč. 19 (1927), str. 130.

¹¹⁴ BUZEK, J. Ornitologická pozorování u Milevska. In *Krásy našeho domova*, roč. 19 (1927), str. 147.

20 Krása našeho domova 1928, XX. ročník

Ve XX. ročníku redakce představuje kroužkování ptáků a prosí čtenáře, aby při nálezu okroužkovaného ptáka nahlásili příslušné informace.

Dále se objevila zpráva o vypuštění českých koroptví v USA a o zpozorovaném vymírání čápů v celé Evropě. Kromě místního vysoušení mokřadů byla za příčinu označena také situace v Africe a Malé Asii.

Rybáři se obávali dalšího znečištění vod, kromě odpadních vod z továren nově hrozil dehet a jiné nebezpečné látky unikající do vody při chystané úpravě silnic.

20.1 Divoká kachna z Čech zastřelena v Jugoslávii

Kroužkování ptáků mapuje jejich cestu ze sezonního stanoviště. Na velkých ptačích stanicích bylo ročně okroužkováno několik tisíc ptáků, na kroužcích byla zaznamenána země, místo, datum a číslo. Redakce prosila své čtenáře, aby jim při nálezu mrtvého ptáka s kroužkem tyto informace zaslali nebo sdělili příslušným institucím.¹¹⁵

20.2 Živé české koroptve do Spojených států severoamerických

V americkém státě Nebraska bylo vypuštěno 189 párů koroptví přímo z Československa. V Americe byly nazývány uherskými. Tito ptáci byli považováni za nejlepší pro lovce. Snadno se zde přizpůsobily podnebí a rychle se množí. Větší část z nich připadla do Halseyovy lesní rezervace v okresích Otoe, Nuckolls, Saunders, Lancaster a Lincoln.¹¹⁶

20.3 Vymírání čápů

V celé Evropě kromě Württenberska byl zpozorován značný úbytek čápů. V Německu udělali statistiku, která ukázala, že např. v Meklenburku v r. 1909 bylo obsazeno 3094

¹¹⁵ ANONYM. Divoká kachna z Čech zastřelena v Jugoslávii. In *Krása našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 28.

¹¹⁶ ANONYM. Živé české koroptve do Spojených států severoamerických. In *Krása našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 28.

čapích hnízd, v r. 1912 již jen 1072 a v r. 1925 jen 536. Také ve východním Prusku za tu dobu klesl počet čápů o 70%. Jejich hromadné ztráty byly způsobeny na zimovištích v jižní Africe, kde se bojovalo proti kobyilkám pomocí oxidu arsenitého. Při své podzimní pouti byli navíc v Sýrii a Malé Asii stříleni. U nás naopak byly odvodňovány bažiny, což způsobovalo nedostatek jejich hlavního zdroje potravy, kterou jsou žáby. Čápi sami svá vejce nevyseděli a vyhazovali je z hnízda, nejspíš instinktivně, jelikož by mlád'ata neuživili. Velkou překážkou, hlavně pro mladé a nezkušené ptáky, byly také sítě s vysokým napětím.¹¹⁷

20.4 Novou úpravou silnic – ohroženo naše rybářství?

Většina silnic, která měla být upravena, byla podél řek. Tím byly znepokojeny rybářské kluby, protože stejně tak jako byl do řek vypouštěn jedovatý odpad z továren (čímž se už kluby zabývaly), z nově upravovaných silnic, které měly být dehtovány, asfaltovány, olejovány apod., mohl být do řeky spláchnut dehet a jiné látky, které způsobí stejnou škodu. Rybáři tedy na příslušných místech zakročili a trvali na tom, aby úprava byla provedena co nejšetrněji.¹¹⁸

¹¹⁷ ANONYM. Vymírání čápů. In *Krásy našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 123.

¹¹⁸ ANONYM. Novou úpravou silnic – ohroženo naše rybářství? In *Krásy našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 109.

21 Krása našeho domova 1929, XXI. ročník

XXI. ročník se velmi zabýval počtem zastřelených a nalezených vzácných ptáků na našem území, možná to souviselo s prosbou redakce o odevzdání informací o kroužkovaných ptácích v minulém ročníku. Objevila se také zpráva o zastřelených sovách na jednom z hřbitovů, kde „škodily“. Byla za to udělena pokuta.

Zajímavý byl také jeden etologický příspěvek od čtenářky, která se podělila o zkušenost s chováním vrány.

V roce 1929 polní a lesní zvěř i drobné ptactvo hromadně hynulo kvůli mrazům, které nebyly tak velké za posledních 150 let.¹¹⁹ S tím souviselo i vymírání koroptví a křepelek, jejichž stav prudce poklesl. Bylo upozorněno na to, že pokud nebudou mít vhodné úkryty v polích, jejich stav se nemusel zlepšit, přestože by mrazy pominuly.

V současné době je poukázáno na pokračující úbytek polního ptactva. V České republice byl zahájen monitoring v roce 1981 v rámci Jednotného programu sčítání ptáků. V roce 2005 byla početnost polních druhů skoro poloviční oproti stavu v roce 1982. Monitoring také prokázal vliv intenzivního zemědělství, když po rozpadu socialistického zemědělství v roce 1989 počet polních druhů zřetelně rostl až do roku 1995. Příčinou jejich úbytku je tedy hlavně intenzivní zemědělství, které zahrnuje ztrátu pestrosti krajiny (zmiňovaný úbytek přirozených úkrytů v článku), zvýšení používání pesticidů, změny pěstovaných plodin, zvyšování výkonnosti zemědělských strojů, změny vodního režimu, zalesňování a hnojení.¹²⁰

Na Kroměřížsku ubylo také zajíců, ale důsledkem jejich velkého lovu.

¹¹⁹ ANONYM. Polní a lesní zvěř i drobné ptactvo hromadně hyne kvůli mrazům. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 48 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: Ochrana zvířat, roč. 3, č. 3., který byl nedílnou součástí KND).

¹²⁰ ŠARAPATKA, B., a kol. *Zemědělství a krajina*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Str. 22-27.

Objevily se také dvě zprávy o medvědech. Jedna uvedla způsob, jak se obchodovalo s jejich lovem na Slovensku. Druhá zveřejnila potyčku medvědů s lovci. Bylo zde podezření, že příběh byl vymyšlený, aby byl jejich lov ospravedlněn.

Jak bylo zmíněno v jednom z dřívějších ročníků, poslední medvěd byl v Čechách zastřelen roku 1856. Na Moravě a v Jeseníkách byli medvědi vyhubeni na konci 18. století, v Beskydech bylo ještě po roce 1885 uloveno možná více jak šest kusů. Po 2. světové válce se na našem území znovu medvěd objevil až v roce 1973 v oblasti Beskyd, během 80. let bylo prokázáno i přezimování. V současné době je prokázána přítomnost několika jedinců se známkami stálého výskytu na různých místech Beskyd. V minulosti i dnes bylo hlavní příčinou ohrožení medvěda jeho přímé pronásledování člověkem, dnes se k tomu přidává fragmentace vhodných biotopů a vysoká míra rušení. Nutná je také osvěta mezi veřejností, hlavně mezi místními obyvateli a chovateli hospodářských zvířat.¹²¹

Dále byla uvedena reportáž z mezinárodního sjezdu na ochranu zvířat ve Vídni, kde se sešlo mnoho států. Projednával se zákaz týrání zvířat, ale také byla navrhována mezinárodní ochrana některých druhů.

21.1 Kvíčala z Helsingforstu zastřelena na Moravě

Hajný v Domanínku u Bystřice n. P. na Moravě zastřelil kvíčalu, která měla kroužek s označením místa Finský Helsingfors.¹²²

21.2 Zprávy o vzácných úlovcích

Učiteli Mačechovi v Hybech u Lipt. Sv. Mikuláše se podařilo zastřelit orla skalního, který měl rozpětí více než dva metry. Orel byl darován Slovenskému vlastivědnému muzeu.

¹²¹ MARHOUL, P., TUROŇOVÁ, D. *Zásady managementu stanovišť druhů v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2008. Str. 10-11.

¹²² ANONYM. Kvíčala z Helsingforstu zastřelena na Moravě. In *Krásy našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 30.

Na rybníce Košíři u Nedošína u Litomyšle byla zastřelena labuť zpěvná. Nejspíše zabloudila následkem velkých mrazů na severu. Tento jediný úlovek měl být vycpán pro litomyšlské muzeum.

V Myšlechovicích u Litovle byl zastřelen sokol stěhovavý o rozpětí křídel 1 m 20 cm, do želez byl pak chycen stejný druh o rozpětí 1 m 60 cm.¹²³

21.3 Labuť zastřelena ve východních Čechách

Další labuť zpěvná byla ulovena u Čermné ve východních Čechách. I ta měla být vycpána a předána muzeu v Kostelci n. Orlicí.¹²⁴

21.4 Přírodní a ptačí rezervace na Žitném ostrově

Na Žitném ostrově Ministerstvo školství a národní osvěty zřídilo ptačí rezervaci. V této oblasti s mnohými rameny řeky tvořící ostrůvky se nacházela pozoruhodná fauna: dropi, volavky, kormoráni, plameňáci atd.¹²⁵

21.5 Sovy na olomouckém hřbitově

Na olomouckém hřbitově se usadilo asi 80 sov, které byly městskými zřízenci stříleny, jelikož byly označeny za škodlivé dravé ptáky. Sovy zde hubily menší ptactvo a na hřbitově byli nalezeni roztrhaní zajíci. Viník byl napomenut a zaplatil pokutu.¹²⁶

21.6 Vzácné ptactvo v našich končinách

Na řece Jizeře u Svijan-Podolí byla zastřelena potáplice severní. Samice byla ve svatebním opeření, což je v zimě vzácností. V Dolní Krupě byla zastřelena na rozsáhlé lesní pasece samice pilicha. Na Novém rybníce u Koprníku byl zastřelen roháč velký v zimním hávu.

¹²³ ANONYM. Zprávy o vzácných úlovcích. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 30, 75.

¹²⁴ ANONYM. Labuť zastřelena ve východních Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 45.

¹²⁵ ANONYM. Přírodní a ptačí rezervace na Žitném ostrově. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.

¹²⁶ ANONYM. Sovy na olomouckém hřbitově. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 44-45, 60.

Tato zpráva poukazovala na to, jak se ptáci, kteří byli považováni za vzácné, přesto zastřelili.¹²⁷

21.7 Zkušenosti s havrany

Na výzvu ke sdílení zkušeností s havrany z 2. čísla XX. ročníku *Krásy našeho domova* přišla reakce od čtenářky, jež měla zkušenosti s vránou, kterou našla s přistřižnutými křídly. Uvedla, že vrána si různě schovávala (zahrabala) svou potravu, ale také jejich hřebíky, plíšky a jiné lesklé věci. Naučila se také vyslovovat různá slova a věty jako dvouleté dítě.¹²⁸

21.8 Prales na Boubíně

Boubínský prales připadl státu. Městu Prachatice, které také žádalo o přiděl, vyhověno nebylo. Otázkou bylo, jak měl být tento vzácný zbytek pralesa chráněn a zachován.¹²⁹

21.9 Obchodování s medvědy

Bohatý hrabě si mohl v Praze na Ministerstvu zemědělství pronajmout jednu z honiteb v Podkarpatské Rusi. Bylo mu tak dovoleno střílet každé zvíře, zejména jeleny a chráněné medvědy. Cena této honitby se mu vyplatila, často tak pronajal odstřel medvěda svému známému a mrtvá zvířata se prodávala dál.¹³⁰

21.10 Šetření zajíců

Při novoročním kolovém honu v Kroměříži byl uloven jediný zajíc. Tento stav zde byl kvůli nájemcům honitby.¹³¹

¹²⁷ ANONYM. Vzácné ptactvo v našich končinách. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.

¹²⁸ REITEREROVÁ, A. Zkušenosti s havrany. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 76.

¹²⁹ ANONYM. Prales na Boubíně. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 30.

¹³⁰ ANONYM. Obchodování s medvědy. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 75.

¹³¹ ANONYM. Šetření zajíců. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.

21.11 Šetření koroptví a křepelek

Tehdejší velké mrazy v zimních měsících a červencové živelné pohromy zasáhly mezi lovnou zvěří nejvíce koroptve a křepečky. V některých politických okresích vymizely až o 90%. Tyto dva druhy byly považovány za jedny z nejužitečnějších pro zemědělství a mělo být bráněno jejich vyhubení. Zemský úřad podle ustanovení § 2. zák. ze dne 25. června 1929, čís. 98 Sb. z. a n. na dobu od 1. září do 30. listopadu 1929 zakázal koroptve a křepečky střílet a jinak usmrcovat, chytat a stíhat. Národní Listy k tomu dodávaly, že pokud nebudou zvěři poskytnuty v polích dostatečné úkryty, nebude dostatek koroptví ani další rok.¹³²

21.12 Zápas lovců se 4 medvědy na Slovensku

V lese u Německého Pravna¹³³ na Slovensku bylo několik lovců přepadeno skupinou čtyř medvědů. Část lovců se dala na útěk, druhá část se jim postavila a podařilo se jim dva medvědy zastřelit. Další medvědi utekli a později byli zastřeleni také. Bylo zde podezření, že příběh byl vymyšlen ex post, aby byl k vraždění medvědů nějaký důvod.¹³⁴

21.13 Mezinárodní sjezd pro ochranu zvířat ve Vídni 1929

Na tomto sjezdu přislíbily účast Spojené státy americké, Kanada, Argentina, Austrálie, Belgie, Bulharsko, Německo, Anglie, Finsko, Francie, Řecko, Holandsko, Anglie, Indie, Irsko, Itálie, Jugoslávie, Lucembursko, Nový Zéland, Norsko, Rakousko, Polsko, Portugalsko, Švédsko, Španělsko, Československo, Turecko, Maďarsko, Uruguay a Západní Indie. Všechny země se nakonec nezúčastnily, ale většina vyslala své zástupce. Byla zde projednávána otázka ochrany vodního, zvláště mořského ptactva vůči hnacím olejům vypouštěných z lodí, otázka drezúry a cirkusu, zápasů s býky, důlních koní (u nás tehdy neaktuální), otázka transportu živého dobytka a jeho kastrace. Kongres žádal, aby ve všech zemích, kde to tak ještě nebylo učiněno, bylo týrání zvířat stíháno zákonem. To mělo platit pro zvířata domácí, ale i divoká. Vykonávání lovu a myslivosti mělo být

¹³² ANONYM. Šetření koroptví a křepelek. In *Krásy našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 138-139.

¹³³ Míněno je dnešní Nitrianske Pravno.

¹³⁴ ANONYM. Zápas lovců se 4 medvědy na Slovensku. In *Krásy našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.

povoleno pouze lidem zkušeným a důvěryhodným, kteří se prokázali zkouškou ze znalosti zvěře, zbraní a příslušných zákonů. Kongres odsuzoval vykonávání lovu a rybolovu jako pouhý sport. Kongres požadoval mezinárodní zákonnou úpravu ochrany ohrožených zvířat, obzvláště těch zajímavých a vzácných nebo pronásledovaných jako jsou sloni, nosorožci, žirafy a těch, které jsou módní – ještěřky, hadi, volavky a rajky.¹³⁵

¹³⁵ PROCHÁZKA, J. S. Mezinárodní sjezd pro ochranu zvířat ve Vídni 1929. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 95-96 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: Ochrana zvířat, roč. 3, č. 3., který byl nedílnou součástí KND).

22 Krása našeho domova 1930, XXII. ročník

V roce 1930 se znovu žádalo o samostatný zákon o ochraně přírody.

V České zemi byla přidělena ochrana výru a sokolu stěhovavému. Ochrana byla celoroční, ale měla trvat do odvolání.

Většina populací sokola stěhovavého severně od Středozeří se v průběhu let 1956-1965 zhroutila vlivem toxicity chlorovaných uhlovodíků, které se používaly v zemědělství, a jejich rezidua byla kumulována v kořisti sokolů. Teprve zákaz pesticidů vedl k opětovnému nárůstu populací ve většině zemí. V současné době je evropská hnízdící populace stále malá, ale její stav mírně roste a podle IUCN je označována za málo dotčenou. Sokol může být příkladem dravce, jehož populace byly v mnoha zemích světa (především v Německu) zvýšeny vypouštěním člověkem odchovaných ptáků. Také v ČR bylo mezi lety 1981-1998 vypuštěno 160 ptáků.¹³⁶ Od 80. let, kdy byl stav sokolí populace v ČR odhadnut na 0-3 párů, vzrostla jeho populace na nynějších cca 80-90 hnízdících párů.¹³⁷

Výr velký byl na našem území počátkem 20. století téměř vyhuben. Byly známy jen dvě desítky obsazených hnízdišť. Po vyhlášení jeho ochrany se začaly jeho stavy zvolna zvedat, v období mezi lety 1940-1945 žilo v českých zemích asi 75 párů a jeho populace rostla nadále. Od roku 2003 je na Červeném seznamu ČR označován jako ohrožený.¹³⁸

V časopise se dále objevuje zpráva o medvědech pozorovaných na Slovensku, kde byli častější, a lidem vadily škody, které působili.

¹³⁶ ŠŤASTNÝ, K., BEJČEK, V., HUDEC, K. *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Praha: Aventinum, 2009. Str. 108.

¹³⁷ ADAMOVIČ, J., CHOBOT, K., a kol. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2017. Str. 126.

¹³⁸ ŠŤASTNÝ, K., BEJČEK, V., HUDEC, K. *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Praha: Aventinum, 2009. Str. 188-189.

V jedné ze zpráv bylo upozorněno na velký úbytek ptačích druhů v souvislosti s pokračující regulací Labe.

V Polabí byli pozorováni mufloni, kteří se zde začali volně vyskytovat.

Mufloni jsou u nás nepůvodní, dobře aklimatizovaný druh, jehož populace v posledních 2-3 desetiletích značně narostla. Jsou známy negativní vlivy na populace srnce obecného a prasete divokého, hlavně z hlediska prostorové kompetice. Při vyšší početnosti působí značné škody intenzivním okusem dřevin. Jejich větší kumulace je nežádoucí v chráněných lesostepích a dubohabřinách, kde by mohlo dojít k nadměrnému spásání vegetace a k nadměrné nitrifikaci přirozeně chudých stanovišť, např. suchých trávníků.¹³⁹

22.1 Ještě k návrhu na samostatný zákon o ochraně přírody

Odborné kruhy podaly návrh, aby byl vydán samostatný zákon o ochraně přírody, který by odděloval ochranu přírody od ochrany památek historických, uměleckých, knižních atd. K tomu byl přidán návrh, aby za podklad nového zákona byl v parlamentu již dříve projednáváný, avšak zamítnutý návrh bývalého moravského poslance Stejskala.¹⁴⁰

22.2 Doba hájení výra a sokola v Čechách

Zemský prezident v Praze dne 11. července 1930 nařídil v celé České zemi¹⁴¹ až do odvolání celoročně chránit výra a od 1. března do 30. září sokola stěhovavého.¹⁴²

¹³⁹ ANDĚRA, M. *Velcí savci v České republice. Rozšíření, historie a ochrana. 1. Sudokopytníci (Artiodactyla)*. Praha: Národní muzeum, 2009. Str. 58.

¹⁴⁰ ANONYM pod šifrou: P.V.V. Ještě k návrhu na samostatný zákon o ochraně přírody. In *Krása našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 114.

¹⁴¹ Země Česká byl v letech 1918–1948 oficiální název Čech. Byla to jedna ze samosprávných zemí Československa.

¹⁴² ANONYM. Doba hájení výra a sokola v Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 133.

22.3 Nápadný úbytek ptactva ve východních Čechách

Regulace Labe, při které se vysekávaly křoviny na labských březích, nadále pokračovala a měla za následek další úbytky ptactva. V posledních letech zde bylo pozorováno úplné vymizení např. slavíka. Toho roku ubylo také pěnic všech druhů, dudků, mandelíků, ořešníků a vodního ptactva. Také zde vymíraly jiříčky a břehule. Ubylo také strak, lindušek a vlaštovek.¹⁴³

22.4 Medvědi na Slovensku

Z více zdrojů se objevily zprávy o častějším pozorování medvěda v hornatých krajích Slovenska a v Podkarpatské Rusi. Způsobili už značné škody mezi ovce a hovězím dobytkem.¹⁴⁴

22.5 Vpád muflonů do Polabí vysvětlen

V Polabí začali být pozorováni na různých místech mufloni, jediný druh divoce žijící evropské ovce. Patrně utekli z některých obor za červencové vichřice, která na mnohých místech strhala ohrady. Mufloni od té doby svobodně pobíhali po lesích a přilehlých polích.¹⁴⁵

¹⁴³ ANONYM pod šifrou: P.V.V. Nápadný úbytek ptactva ve východních Čechách. In *Krásy našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 116.

¹⁴⁴ ANONYM. Medvědi na Slovensku. In *Krásy našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 132.

¹⁴⁵ ANONYM. Vpád muflonů do Polabí vysvětlen. In *Krásy našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 30.

23 Krása našeho domova 1931, XXIII. ročník

V tomto ročníku byla hlavním tématem propagace ochrany zvířat a zavedení takového předmětu do škol. Pobídkou k tomu byl mezinárodní kongres spolků k ochraně zvířat.

Objevila se také zpráva o nepříznivém počasí na podzim, čímž trpěly vlaštovky.

Soustavné pokračování změn v krajině vedlo k dalším úbytkům drobného ptactva a rozmnožení škodného hmyzu. To způsobovalo velké škody na ovocných stromech.

23.1 Ochrana přírody ve školách

Učitel vedl děti k lásce k přírodě a jejich domovině skrze prvouku, věcné učení, vlastivědu, mluvnici, sloh, přírodopis, ruční chlapecké práce, občanskou nauku a výchovu, skrze vycházky a výlety. Vyvoláním zájmu o přírodu již ve školách potom usnadňuje její ochranu. Zavedení nového specializovaného předmětu o ochraně přírody by zmenšilo obsáhlost pomocných předmětů, ale z pohledu žactva, které bylo už dostatečně zatíženo množstvím hodin, autor považoval za vhodnější rozšířit látku ochrany přírody zejména na vyšším stupni v přírodopise a občanské nauce a výchově. V osnově občanské nauky a výchovy (která byla novým povinným předmětem) z 13. 7. 1922, č. 226 Sb. z. a n. pro obecné a městské školy se nacházela tato stať: „*Příroda: Příroda – matka, živitelka, vychovatelka, zdroj krásy. Nedej si denními starostmi otupiti cit pro přírodu! Snaž se pochopiti účelnost a jednotu v přírodě! Nemysli, že všechno je stvořeno pro užitek a zábavu člověka. Přírodní památky: Pomáhej okrašlovati obec i okolí. Člověk a svět. Účel života.*“¹⁴⁶ V roce 1931 se dále řešily osnovy pro školy měšťanské. Ochrana přírody se měla probírat v přírodopise, který byl ale na měšťanských školách obsáhlý, a proto by se musel jeho obsah redukovat. Z toho důvodu mělo být ochranářství zařazeno také do občanské nauky a výchovy.¹⁴⁷

¹⁴⁶ HROBAŘ, F. Ochrana přírody ve školách. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 12-13.

¹⁴⁷ Tamtéž.

23.2 Národohospodářský zájem u nás žádá zvýšenou ochranu drobného ptactva

Československé ovocnářství bylo od roku 1929 postiženo hromadnými pohromami, které zapříčinily ztrátu 9 milionů stromů. Příslušní činitelé se snažili stromy nahradit novými, ale problém jim způsobovaly poškozené stromy, které byly čím dál více napadány hmyzem. Přirozenou ochranu představovalo drobné zpěvné ptactvo, ale ornitologické společnosti a stanice zaznamenaly v posledních letech jeho nápadný úbytek ve většině krajů republiky, zvláště v severovýchodních Čechách a na Českomoravské vysočině. To vše z důvodu meliorace a regulace řek, ničení křovin a rozvoje stavebního a automobilového průmyslu. Organizace čs. ovocnářů, sadařů a zelinářů měla plán, jak situaci zlepšit, ve zprávě ale nebyl zmíněn.¹⁴⁸

23.3 Vlaštovky letěly letos na jih – aeroplány

K odletu vlaštovek na jih bránilo od září velice nepříznivé počasí, zvláště na horách byla téměř zima. Spolek pro ochranu zvířat ve Vídni zařídil přepravu vlaštovek přes Alpy v bednách speciálními letadly. Vlaštovky, které hledaly útočiště, byly velice krotké a daly se lehce pochyťat.¹⁴⁹

23.4 Zákon na ochranu zvířat

Zákon, kterým by se upravilo postavení zvířat, dosud považovaných za pouhou věc, byl Spolkem k ochraně zvířat pro ČSR zpracován a podán jako návrh Národnímu shromáždění, všem poslaneckým klubům a příslušným ministerstvům a v blízké době o něm mělo být jednáno.¹⁵⁰

¹⁴⁸ ANONYM. Národohospodářský zájem u nás žádá zvýšenou ochranu drobného ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 44.

¹⁴⁹ ANONYM. Vlaštovky letěly letos na jih – aeroplány. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 124.

¹⁵⁰ BAUEROVÁ, E. Zákon na ochranu zvířat. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 156 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: *Ochrana zvířat*, roč. 5, č. 10., který byl nedílnou součástí KND).

23.5 Mezinárodní kongres spolků k ochraně zvířat

Mezinárodní kongres spolků k ochraně zvířat byl zahájen 7. května 1931. Zejména se projednávala propagace ochrany zvířat ve školách, historický vývoj ochrany, propagace filmem a tiskem a také se debatovalo o nutnosti zavedení ochrany zvířat jako povinného předmětu do škol. Jednomyslně byl přijat návrh spisovatele Jindřicha Zimmermanna z Berlína o zavedení Dne ochrany zvířat, který byl jednotný pro celý svět. Zvolen byl den 4. října, kdy zemřel sv. František z Assisi, patron a ochránce zvířat.¹⁵¹

¹⁵¹ SCHREIBEROVÁ, M. Mezinárodní kongres spolků k ochraně zvířat. In *Krásy našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 143 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: Ochrana zvířat, roč. 5, č. 9., který byl nedílnou součástí KND).

24 Krása našeho domova 1932, XXIV. ročník

V tomto ročníku se objevila pouze jedna zoologická zpráva, a to o ustanovení celoročního hájení jeřábka pro celou Českou zemi na rok 1932, 1933 a 1934. Stejně tak bylo ustanoveno celoroční hájení křepelek.¹⁵²

Dnes je jeřábek lesní předmětem ochrany v těchto ptačích oblastech: Beskydy, Boletice, Horní Vsacko, Jeseníky, Novohradské hory a Šumava. Zásadním faktorem ovlivňujícím jeho početnost je způsob lesnického hospodaření. Důležitá je pro něj podpora smíšených, věkově a prostorově různorodých porostů. Zejména na Šumavě měl prospěch ze změn v porostech po orkánu Kyrill a následné gradaci kůrovce. Problémem je rostoucí rušení mimo cesty, např. sběr plodů a hub, provozování zimních sportů na nepovolených trasách, ale také velmi vysoké stavy prasat divokých zvyšující predaci hnízd.¹⁵³

Křepelka polní je na Červeném seznamu ČR označena za téměř ohrožený druh a nadále v něm zůstává vzhledem k nebezpečí vyplývajícimu z možných změn v zemědělském hospodaření.¹⁵⁴

¹⁵² ANONYM. Celoroční hájení jeřábka. In *Krása našeho domova*, roč. 24 (1932), str. 108.

¹⁵³ HORA, J., a kol. *Monitoring druhů. Přílohy i směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2011-2013*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2018. Str. 84-86.

¹⁵⁴ ADAMOVIČ, J., CHOBOT, K., a kol. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2017. Str. 135.

25 Závěr

Práce akcentuje pohled na vývoj ochrany přírody pomocí 24 ročníků periodika Krása našeho domova, které začalo vycházet v roce 1904.

V té době lidem primárně záleželo na užitku, který jim krajina přinese a ta se počala intenzivněji měnit (převažují články o regulaci řek a monokulturním lese). Vedle užitku lidem záleželo také na celkové estetice krajiny, ve které žili, a s tím souvisely rostlinné i živočišné druhy, které se zde nacházely a které s měnící se krajinou začaly mizet.

Od roku 1913 se objevují články o vymizení druhů (tesařík alpský, jasoň červenooký) a převažují články zabývající se ochranou ptactva. Články s ptactvem převažovaly až do roku 1932. Lidé si uvědomovali, že následkem lidské činnosti už mnoho zvířat vymřelo a že někteří živočichové jsou jim značně užiteční. Proto se začali chránit na různých místech živočichové, kteří byli považováni za užitečné člověku, a lovíli se ti, kteří byli považováni za škodnou v revírech. Postupem času se ukázalo, že ne každé zvíře považované za škodnou takové bylo. Příkladem mohou být dravci, kteří byli loveni jako škůdci menšího hmyzožravého ptactva. Když ale z krajiny na určitém místě vymizeli, rozmnožil se jiný predátor a menšího ptactva ubylo.

Trend zakládání přírodních rezervací v zahraničí se pomalu začal šířit i u nás, stejně jako výuka ochrany přírody.

Po založení Československa převažovaly články s návrhy na ochranu různých živočichů s informacemi o nich samotných. Ochrana přírody spadala spolu s památkami historickými pod Ministerstvo školství a národní osvěty a v periodiku lze vysledovat snahu o jeden osamostatněný a ucelený zákon. Hlavním představitelem a propagátorem tohoto zákona byl Rudolf Maximovič, který byl ústředním konzervátorem státní péče o ochranu přírody. Periodikum obsahuje i jeho články, spíše ale o ochraně přírody v zahraničí. Během let byly podány různé návrhy zákona na ochranu přírody také ze strany R. Maximoviče, byly ale zamítnuty. Až v roce 1956 byl Národním shromážděním schválen zákon č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody.

Od roku 1927 se velkým tématem stalo týrání zvířat. Četné byly také diskuse o založení zoologické zahrady v Praze, která se od 30. let postupně dostávala do provozu.

Tehdejší typ ochrany živočichů často spočíval na jedné vymezené lokalitě a na jednom majiteli pozemku. V současné době je ochrana více vázaná na mezinárodní spolupráci. V minulosti se lidé více zabývali ochranou druhů užitečných člověku. Dnes druhy nejsou chápány vyloženě jako užitečné a škodlivé, otázkou je spíš jejich početnost a případně přemnožení. Ochrana spočívá v zachování biodiverzity, která je nutná k ochraně krajiny či ekosystémů. Vyhubení jednoho klíčového druhu může být pak závažným problémem. Stále přetrvává estetický důvod ochrany, kterému se asi nelze vyhnout. Hlavně veřejnost sympatizuje obzvlášť s těmi živočišnými druhy, které jsou atraktivní či roztomilé, a lidé budou chránit ten les, který mají za domem či chalupou.

Témata, která mají přesah do dnešní doby, se autorka této práce snažila uvádět v začátcích jednotlivých kapitol. Jsou to hlavně témata související s hospodářskou krajinou a s vymizením druhů vázaných na krajinu původní, např. regulace řek a vymizení tažných ryb, vymizení luk a tamějšího hmyzu, intenzivní zemědělství a lesní hospodářství.

Předložená práce je ve školní výuce zdánlivě komplikovaně uplatnitelná. Mezipředmětové vztahy se v tomto případě realizují jen nesnadno, nicméně i pro studenty druhého stupně a zejména středních škol je pochopitelné a srozumitelné, že ochrana přírody prodělala delší vývoj, během kterého se názory na aplikovanou ochranu přírody měnily. Formou projektové výuky lze porovnat obsah starších článků a současnou situaci (například osud motýla jasoně červenookého v lokalitě na Štramberku, ke kterému má autorka ze svého rodiště blízko). Je samozřejmě nutné brát v úvahu regionální rozměr konkrétních příspěvků.

26 Seznam použitých informačních zdrojů

26.1 Periodikum *Krása našeho domova*

1. ANONYM. Článek o medonosných a pyloidárných bylinách. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 92.
2. ANONYM. Proti akátu. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 92.
3. ANONYM. Ochrana ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 6 (1910), str. 160-161.
4. ANONYM. Chraňme dravců. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 52.
5. ANONYM. Ochrana včel. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 30.
6. ANONYM. Zahrada zvířat. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 82.
7. ANONYM. Ledňáček. In *Krása našeho domova*, roč. 15 (1923), str. 103.
8. ANONYM. Ochrana dropa na Slovensku. In *Krása našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 15.
9. ANONYM. Živé české koroptve do Spojených států severoamerických. In *Krása našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 28.
10. ANONYM. Divoká kachna z Čech zastřelena v Jugoslávii. In *Krása našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 28.
11. ANONYM. Novou úpravou silnic – ohroženo naše rybářství? In *Krása našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 109.
12. ANONYM. Vymírání čápů. In *Krása našeho domova*, roč. 20 (1928), str. 123.
13. ANONYM. Přírodní a ptačí rezervace na Žitném ostrově. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.
14. ANONYM. Šetření zajíců. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.
15. ANONYM. Zápas lovců se 4 medvědy na Slovensku. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.
16. ANONYM. Vzácné ptactvo v našich končinách. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 12.
17. ANONYM. Prales na Boubíně. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 30.
18. ANONYM. Kvíčala z Helsingforstu zastřelena na Moravě. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 30.

19. ANONYM. Zprávy o vzácných úlovcích. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 30, 75.
20. ANONYM. Labuť zastřelena ve východních Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 45.
21. ANONYM. Polní a lesní zvěř i drobné ptactvo hromadně hyne kvůli mrazům. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 48 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: Ochrana zvířat, roč. 3, č. 3., který byl nedílnou součástí KND).
22. ANONYM. Sovy na olomouckém hřbitově. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 44-45, 60.
23. ANONYM. Obchodování s medvědy. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 75.
24. ANONYM. Šetření koroptví a křepelek. In *Krása našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 138-139.
25. ANONYM. Vpád muflonů do Polabí vysvětlen. In *Krása našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 30.
26. ANONYM. Medvědi na Slovensku. In *Krása našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 132.
27. ANONYM. Doba hájení výra a sokola v Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 133.
28. ANONYM. Národohospodářský zájem u nás žádá zvýšenou ochranu drobného ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 44.
29. ANONYM. Vlaštovky letěly letos na jih – aeroplány. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 124.
30. ANONYM. Celoroční hájení jeřábka. In *Krása našeho domova*, roč. 24 (1932), str. 108.
31. ANONYM pod šifrou: 𐀀𐀁. Zoologická zahrada v Praze. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 122.
32. ANONYM pod šifrou: 𐀀𐀁. Vymírající kuna. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 14.
33. ANONYM pod šifrou: 𐀀𐀁. Losos a úhoř. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51-2.

34. ANONYM pod šifrou: Dr. P. Vymření holuba stěhovavého. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 16.
35. ANONYM pod šifrou: E. L. Krásy pobřeží říček u potoků neregulovaných. In *Krása našeho domova*, roč. 5 (1909), str. 13-15.
36. ANONYM pod šifrou: G. Ochrana ptactva v zimě. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 44-45.
37. ANONYM pod šifrou: P. Česká společnost pro ochranu ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 10 (1914), str. 30.
38. ANONYM pod šifrou: P. Draví ptáci v okolí Prahy. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 133.
39. ANONYM pod šifrou: P---a. Je volavka užitečná? In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51.
40. ANONYM pod šifrou: P---ka. Kolonie racků. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 123.
41. ANONYM pod šifrou: P.V.V. Ještě k návrhu na samostatný zákon o ochraně přírody. In *Krása našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 114.
42. ANONYM pod šifrou: P.V.V. Nápadný úbytek ptactva ve východních Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 22 (1930), str. 116.
43. BAUEROVÁ, E. Zákon na ochranu zvířat. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 156 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: Ochrana zvířat, roč. 5, č. 10., který byl nedílnou součástí KND).
44. BAUM, J. O útočištích vzácného ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 79-80.
45. BUZEK, J. Ornitologická pozorování u Milevska. In *Krása našeho domova*, roč. 19 (1927), str. 147.
46. EMLER, J. Podstata našeho ochranného hnutí. In *Krása našeho domova*, roč. 6 (1910), str. 4-11.
47. FAFEJTA, R. Ptactvo v okolí Zvole u Prahy. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 87-88.
48. HEYROVSKÝ, L. O vyhubení tesaříka alpského v Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 9 (1913), str. 37.

49. HROBAŘ, F. Ochrana přírody ve školách. In *Krása našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 12-13.
50. JEDLIČKA-BRODSKÝ, B. Přírodní památky a jejich záchrana. In *Krása našeho domova*, roč. 4 (1908), str. 117-120.
51. JELÍNEK, J. Čapí hnízdo v Malšovicích u Hradce Králové. In *Krása našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 30.
52. KAFKA, J. Nové období v ochraně ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 111-114.
53. KAFKA, F. Návrh zákonného opatření na ochranu perlorodky. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 120-122.
54. KLÍMA, J. Ochrana přírodních památek. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 3-6, 122-125.
55. KNĚŽOUREK, K. Městské parky jako ptačí ráje. In *Krása našeho domova*, roč. 7 (1911), str. 154-158.
56. KNĚŽOUREK, K. Řešení otázky o ochraně ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 9 (1913), str. 114-116, 129-131.
57. LÁB, J. Zákaz odstřelu kamzíků ve V. Tatrách. In *Krása našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 52.
58. MAXIMOVIČ, R. Remísy – útulky ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 35-36.
59. MIDLOCH, A. Budky ke hnízdění a ochraně ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 1 (1904-1905), str. 53-55, 70-71.
60. NAUMAN, J. Zachraňme přirozený les. In *Krása našeho domova*, roč. 5 (1909), str. 80-83.
61. NOVÁK, J. Ochrana domoviny a zemské svazy pro ruch cizinecký. In *Krása našeho domova*, roč. 6 (1910), str. 11-12.
62. PEKÁREK, V. Lelek kozodoj. In *Krása našeho domova*, roč. 19 (1927), str. 130.
63. PROCHÁZKA, J. S. Několik poznámek k ochraně přírody. In *Krása našeho domova*, roč. 7 (1911), str. 40-41.
64. PROCHÁZKA, J. S. Volavky. In *Krása našeho domova*, roč. 9 (1913), str. 160.

65. PROCHÁZKA, J. S. Nové ochranné území v Čechách. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 16.
66. PROCHÁZKA, J. S. Dravci jako přírodní památka. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 66-72.
67. PROCHÁZKA, J. S. Majáky a ptactvo. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 76.
68. PROCHÁZKA, J. S. Mládež a ochrana ptactva. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 90-91.
69. PROCHÁZKA, J. S. Vydra a volavka. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 122.
70. PROCHÁZKA, J. S. Ochrana drobného zvířectva. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 123.
71. PROCHÁZKA, J. S. Vymírající motýl Apollo. In *Krása našeho domova*, roč. 11 (1915-1917), str. 139.
72. PROCHÁZKA, J. S. Krmení ptáků v zimě. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 62-63.
73. PROCHÁZKA, J. S. Ochrana ryb. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 104-105.
74. PROCHÁZKA, J. S. Opět jedno vymírající zvíře české. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 82.
75. PROCHÁZKA, J. S. Ochrana ptactva: Ptactvo do lesa. In *Krása našeho domova*, roč. 12 (1918-1919), str. 143.
76. PROCHÁZKA, J. S. K otázce motýla Apollo u nás. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 137.
77. PROCHÁZKA, J. S. Sýkory. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 16.
78. PROCHÁZKA, J. S. Vymírající pták. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51.
79. PROCHÁZKA, J. S. Vymírající výr. In *Krása našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 51.
80. PROCHÁZKA, J. S. Užitečnost racků. In *Krása našeho domova*, roč. 14 (1922), str. 30.

81. PROCHÁZKA, J. S. Mezinárodní sjezd pro ochranu zvířat ve Vídni 1929. In *Kráska našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 95-96 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: Ochrana zvířat, roč. 3, č. 3., který byl nedílnou součástí KND).
82. RAŠEK, J. Lesní reforma a užitečné ptactvo. In *Kráska našeho domova*, roč. 19 (1927), str. 117.
83. RAUŠAR, F. Na ochranu zvěře. In *Kráska našeho domova*, roč. 17 (1925), str. 26-27.
84. REITEREROVÁ, A. Zkušenosti s havrany. In *Kráska našeho domova*, roč. 21 (1929), str. 76.
85. ROUBAL, J. Proč ubývá motýlů u nás. In *Kráska našeho domova*, roč. 13 (1920-1921), str. 26-27, 37-39.
86. SCHREIBEROVÁ, M. Mezinárodní kongres spolků k ochraně zvířat. In *Kráska našeho domova*, roč. 23 (1931), str. 143 (vyšlo ve věstníku Spolku k ochraně zvířat: Ochrana zvířat, roč. 5, č. 9., který byl nedílnou součástí KND).
87. ULRICH, F. Na ochranu památek přírody při regulaci řek. In *Kráska našeho domova*, roč. 5 (1909), str. 18.
88. WIRTH, Z. Ochrana ptactva – Mezistátní úmluva. In *Kráska našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 29-30.
89. ZÁLESKÝ, M. Ochrana českých obojživelníků a plazů. In *Kráska našeho domova*, roč. 15 (1923), str. 43-46.
90. ZÁLESKÝ, M. Ochrana želvy evropské *Emys orbicularis* L. v praxi. In *Kráska našeho domova*, roč. 15 (1923), str. 61-63.
91. ZÁLESKÝ, M. Poslední útočiště českých bobrů u Třeboně. In *Kráska našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 44-45.
92. ZÁLESKÝ, M. Poznámky k ochraně našich šelem. In *Kráska našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 81-82.
93. ZÁLESKÝ, M. Neobyčejné rozmnožení pěnkavy. In *Kráska našeho domova*, roč. 16 (1924), str. 87.
94. ZÁLESKÝ, M. Ochrana obojživelníků a plazů na Moravě, ve Slezsku a Podkarpatské části republiky. In *Kráska našeho domova*, roč. 17 (1925), str. 100-102.
95. ZÁLESKÝ, M. Poznámky k ochraně našich šelem. In *Kráska našeho domova*, roč. 17 (1925), str. 82-83.

26.2 Knihy

1. ADAMOVIČ, J., CHOBOT, K., a kol. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2017. Str. 126, 135, 157.
2. ANDĚRA, M. *Velcí savci v České republice. Rozšíření, historie a ochrana. 1. Sudokopytníci (Artiodactyla)*. Praha: Národní muzeum, 2009. Str. 58.
3. ANDĚRA, M. *Velcí savci v České republice. Rozšíření, historie a ochrana. 2. Šelmy*. Praha: Národní muzeum, 2009. Str. 41-42, 75.
4. FRÜHBAUEROVÁ, O., a kol. *Štramberk. Příroda a pravěk*. Štramberk: Muzeum Novojičínska, 2010. Str. 152-154.
5. HEJDA, R., FARKAČ, J., CHOBOT, K. *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí*. Praha: Příroda, 2017. Str. 305, 412.
6. HORA, J., a kol. *Monitoring druhů. Přílohy i směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2011-2013*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2018. Str. 84-86, 120-121, 154-158.
7. JONGEPIEROVÁ, I., PEŠOUT, P., a kol. *Ekologická obnova v České republice*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2012. Str. 17-21, 47-50.
8. MARHOUL, P., TUROŇOVÁ, D. *Zásady managementu stanovišť druhů v evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2008. Str. 9-11, 23, 53-54, 105.
9. MIKÁTOVÁ, B., VLAŠÍN, M., ZAVADIL, V. *Atlas rozšíření plazů v České republice*. Brno, Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2001. Str. 23-30.
10. PETŘÍK, P., MACKOVÁ, J., a kol. *Krajina a lidé*. Praha: Academia, 2017. Str. 77-80, 97.
11. SINGER, D., a kol. *Krmení ptáků v zimě*. Praha: Grada Publishing, 2013. Str. 14-119.
12. ŠARAPATKA, B., a kol. *Zemědělství a krajina*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Str. 20-27.
13. ŠTASTNÝ, K., BEJČEK, V., HUDEC, K. *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Praha: Aventinum, 2009. Str. 108, 188-189.

14. VIKTORA, L., DOLEJSKÝ, V. *Kolize ptáků s transparentními a reflexními plochami*. Praha: Česká společnost ornitologická, 2014. Str. 13.
15. ZÁMEČNÍK, V. *Metodická příručka pro praktickou ochranu ptáků v zemědělské krajině*. Praha: Metodika AOPK ČR, 2013. Str. 23-25.

26.3 Články

1. FISCHER, D., VLACH, P. Hlavní příčiny ohrožení raka kamenáče na území ČR. In *Ochrana přírody*, roč. 73 (2018), č. 6, str. 2-5.
2. HORÁK, J. Stanovištní činitelé ovlivňující rozšíření brouků vázaných na mrtvé dřevo. In *Živa*, roč. 2012, č. 6, str. 294-299.
3. JACOBY, D., GOLLOCK, M. *Anguilla anguilla*. In *The IUCN Red List of Threatened Species* [online]. 2014 [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/species/60344/45833138>.
4. SEIFERTOVÁ, E. Senát schválil zákaz kožešinových farem od konce ledna 2019 beze změn. In *Zemědělec* [online]. 21.7.2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://www.zemedelec.cz/senat-schvalil-zakaz-kozesinovych-farem-od-konce-ledna-2019-beze-zmen>.
5. TEPLÝ, F. O pěkných rybách. In *Příspěvky k dějinám českého rybníkářství*, roč. 1937, č. 96, str. 203-205.
6. VOGEL, S. Conwentz, Hugo Wilhelm. In *Deutsche Biographie* [online]. 2004 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz8702.html>.
7. ZAHRADNÍK, P., ZAHRADNÍKOVÁ, M. Lýkožrout smrkový a české lesy I. - Historie a současnost. In *Agromanual.cz* [online]. 2019 [cit. 4.4.2019]. Dostupné z: <https://www.agromanual.cz/cz/clanky/ochrana-rostlin-a-pestovani/skudci/lykozrout-smrkovy-a-ceske-lesy-i-historie-a-soucasnost>.
8. ZICHA, O. Mapa rozšíření *Parnassius apollo* v České republice. In *Biological Library – BioLib* [online]. 2014 [cit. 13.4.2019]. Dostupné z: <https://www.biolib.cz/cz/taxonmap/id439/>.